

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

До друку та в світ
дозволю

Директор інституту інформатизації освіти
професор А.І. Прокопенко

ІННОВАТИКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

*Методичні рекомендації до проведення лекційних, семінарських занять,
організації позааудиторної самостійної роботи, підготовки до підсумкової
атестації*

Харків
2020

УДК 378.046-021.68:001.895](072)

ББК 74.00р 30

Укладачі: Попова Олена Володимирівна, доктор пед. наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи;
Ткачова Наталія Олександрівна, доктор пед. наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи;
Васильєва Світлана Олександрівна, доктор пед. наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи.

Рецензенти: Гавриш І.В., доктор пед. наук, професор кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;
Штефан Л. В., доктор пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії

Інноватика в галузі освіти: Методичні рекомендації до проведення лекційних, семінарських занять, організації позааудиторної самостійної роботи, підготовки до підсумкової атестації. Укладачі : Попова О. В., Ткачова Н. О., Васильєва С. О. – Харків, 2020. – 55 с.

П58

Методичні рекомендації до проведення до проведення лекційних, семінарських занять, організації позааудиторної самостійної роботи, підготовки до підсумкової атестації містять організаційно-методичні вказівки, перелік завдань залікових модулів, робочий тематичний план та тематику індивідуальної самостійної роботи здобувачів освіти за модульною системою, питання для обговорення, конструктивні, творчі завдання з курсу інноватика в галузі освіти.

Завдання для самопідготовки, питання для самоконтролю допоможуть здобувачам вищої освіти аналітично осмислити зміст лекційних занять, оптимізувати навчальну діяльність під час аудиторних занять, організувати самонавчання, раціонально здійснити самопідготовку до підсумкової атестації.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, протокол №2 від 11 березня 2020 року.

Видано за рахунок авторів.

© Харківський національний педагогічний
Університет імені Г. С. Сковороди
© Попова О. В.
© Ткачова Н. О.
© Васильєва С. О.

Зміст

1. Вступ	3
2. Огляд змісту лекційного матеріалу	
<i>Лекція 1 .....</i>	<i>5</i>
<i>Лекція 2 .....</i>	<i>5</i>
<i>Лекція 3 .....</i>	<i>6</i>
<i>Лекція 4 .....</i>	<i>6</i>
<i>Лекція 5 .....</i>	<i>7</i>
<i>Лекція 6 .....</i>	<i>7</i>
<i>Лекція 7 .....</i>	<i>8</i>
<i>Лекція 8 .....</i>	<i>8</i>
3. Поради щодо опрацювання лекційного матеріалу.....	9
4. Плани і поради щодо підготовки до семінарських занять.....	10
<i>Семінарське заняття № 1- № 2 .....</i>	<i>10</i>
<i>Семінарське заняття № 3 .....</i>	<i>14</i>
<i>Семінарське заняття № 4 .....</i>	<i>20</i>
<i>Семінарське заняття № 5 .....</i>	<i>23</i>
<i>Семінарське заняття № 6 .....</i>	<i>27</i>
<i>Семінарське заняття № 7 .....</i>	<i>31</i>
<i>Семінарське заняття № 8 .....</i>	<i>32</i>
<i>Семінарське заняття № 9 .....</i>	<i>34</i>
<i>Семінарське заняття № 10 .....</i>	<i>37</i>
<i>Семінарське заняття № 11-№12 .....</i>	<i>41</i>
5. Рекомендації до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ).....	42
6. Контрольні заходи	43
7. Критерії оцінювання	47
8. Глосарій	50

Вступ

Серед різноманітних видів діяльності, які є основою професії викладача закладу вищої освіти, особливої значущості набуває освітній напрям, який передбачає впровадження в освітній процес закладів освіти найсучасніших форм, методів, засобів, технологій вирішення освітніх завдань. Це стає тим більш актуальним в світлі завдань модернізації освітнього процесу в закладах освіти (його концептуальних засад, структури, змісту, навчально-методичного забезпечення, форм контролю тощо), що сприяють підвищенню якості освіти. У системі педагогічної підготовки здобувачів третього освітнього рівня (наукового ступеня доктора філософії) особливого значення набуває вивчення курсу з основ освітньої інноватики, який має озброїти майбутніх докторів філософії новітніми знаннями й вміннями, які забезпечують здійснення інноваційної діяльності в освітньому процесі закладів освіти.

Освітня інноватика слугує для здобувача третього освітнього рівня базою для засвоєння практичних умінь та теоретичних положень паралельних курсів з інших дисциплін усієї освітньої програми підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії: педагогіки вищої школи, історії вищої освіти, дидактика вищої школи, методів науково-педагогічного дослідження, наукових підходів у освіті тощо. Крім того, важливим є знання зі загальної інноватики, що сприятиме виявленню закономірностей й принципів розвитку інноваційних процесів у освіті.

Мета навчальної дисципліни – формування у здобувачів наукового ступеня доктора філософії: опанування системою знань у галузі освітньої інноватики; становлення творчої індивідуальності науковця, який розвивається та формується за умов освітнього поля, стратегічною ознакою якого є спрямованість на інноваційний розвиток змісту та технологій навчання й виховання; оволодіння методикою проектування і реалізації авторських педагогічних інновацій; формування інноваційного мислення, готовності до інноваційної професійної діяльності.

Завданням вивчення дисципліни є: формування у здобувача наукового ступеня доктора філософії системи знань про закономірності інноваційних освітніх процесів, принципи, зміст, форми, методи та засоби інноваційної педагогічної діяльності; розкриття основних чинників, причин, бар'єрів здійснення інноваційної педагогічної діяльності; формування психолого-педагогічної готовності до ухвалення нового, розвиток сприйнятливості до педагогічних інновацій; оволодіння молодими науковцями системою гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських і комунікативних умінь; розвиток у здобувачів докторського ступеня критичного, інноваційного мислення, здібностей до професійної рефлексії та самовдосконалення; сприяння виробленню у здобувачів наукового ступеня доктора філософії індивідуального інноваційного стилю науково-педагогічної та управлінської (менеджерської) діяльності в галузі освіти.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач третього освітнього рівня оволодіває такими **компетентностями**:

здатність до засвоєння технік і прийомів переосмислення наявних і нових цілісних знань у різних видах суспільного досвіду, їх екзистенційно-антропологічного виміру та інноваційної професійної практики;

здатність до усвідомлення концептуальних і методологічних знань в галузі педагогіки, історії педагогіки, освітньої інноватики;

здатність до застосування творчого підходу у процесі розроблення освітніх, маркетингових, когнітивних технологій та їх реалізації у процесі виконання посадових обов'язків асистента, викладача, старшого викладача, доцента кафедри ЗВО;

здатність до планування власної самоосвітньої діяльності, вибору дієвих прийомів і засобів її практичної реалізації, удосконалення системи самоорганізації діяльності на основі сучасних освітніх технологій;

здатність до здійснення експертизи інновацій у галузі освіти, впровадження новітніх досягнень у закладах загальної середньої, передвищої, вищої, неформальної та інформальної освіти;

здатність до узагальнення і використання інноваційного педагогічного досвіду у власних наукових дослідженнях;

здатність до аналізу, обговорення й оцінювання науково-педагогічних досліджень у галузі освіти, інтерпретування їх результатів і генерування нових ідей.

2. Огляд змісту лекційного матеріалу (навчальний контент)

Лекція 1. Предмет та основні категорії освітньої інноватики

Інноватика як галузь наукового знання. Структура освітньої інноватики (педагогічна неологія (теорія створення інновацій у системі освіти); методологія сприйняття, оцінювання та інтерпретації нового в соціології, дидактиці, психології, менеджменті; праксеологія (технологію та досвід практичного застосування освітніх інновацій)). Об'єкт, предмет та завдання освітньої інноватики як науки. Взаємозв'язок педагогічної інноватики з іншими науками. Предмет освітньої інноватики. Суть ключових категорій освітньої інноватики (інновація (нововведення); новація; інноваційний процес; інноваційна діяльність; інноваційний заклад освіти; передовий (новаторський) досвід; педагогічна творчість; інноваційна освітня/педагогічна технологія; педагог інноваційної орієнтації; інноваційний експеримент). Класифікація освітніх інновацій. Суть інноваційного процесу в освіті. Закономірності і структура освітнього інноваційного процесу.

Лекція 2. Становлення й розвиток інноваційних педагогічних ідей у зарубіжній освітній практиці

Передумови розгортання реформаторського руху в Західній Європі та США у ХХ ст. Основні течії в освіті («педагогіка вільного виховання», «трудова школа», «художнього виховання» або «виховання через мистецтво», «педагогіка прагматизму»). Основні течії реформаторського руху в педагогіці Західної Європи кінця ХІХ – початку ХХ століття (за інноваційним потенціалом): «художнє виховання» (А. Ліхтварк, Е. Зальврюк, Г. Гартлауб, К. Гетце, Р. Роде, Г. Земпер, Ф. Йоде, А. Йенсен, В. Ламсцус); «педагогіка особистості» (Е. Лінде, Е. Вебер, Г. Гаудіг, Г. Шаррельман, Ф. Гансберг); медико-антропологічна (М. Монтесорі, О. Декролі, О. Шульце); соціально-антропологічна (С. Френе, Ф. Карсен, П. Острейх, А. Крузе, П. Петерсен, П. Денглер, Р. Кузіне); психолого-антропологічна (А. Нейл, В. Лай, Е. Мейман, Ф. Гансберг, Е. Кей, Л. Гурлітт, Г. Мюнстенберг, Б. Отто, Й. Кречман); релігійно-антропософська (Р. Штайнер, Г. Ган); «Трудова школа» (Г. Керштенштейнер, О. Шрайбнер, А. Фер'єр); релігійно-громадська (Ф. Ферстер, Г. Кершенштейнер, Е. Шпрангер, Г. Вейнель, Г. Мейер, Ф. Шнейдер); соціально-педагогічний (П. Наторп, Г. Боймер, Е. Венігер, К. Вількер); теорія «сільських виховних будинків» (С. Редді, Дж. Бедлі, А. Дервін, Е. Демолєн, Г. Літц, П. Гехеєб, Г. Вінекен, К. Ган, М. Лузерке). Авторські школи зарубіжжя (Вальфдорська школа, «Будинок вільної дитини» М. Монтесорі, «Школа без примушення» С. Френе, «Школа для життя, через життя» Ж.-О. Декролі та інші).

Лекція 3. Розвиток інноваційних освітніх процесів у вітчизняній освітній практиці

Напрями розвитку інноваційних ідей у вітчизняній педагогіці: педагогічна антропологія (М. Демков, О. Лазурський, В. Вагнер, П. Каптерев, В. Бехтерев та інші вчені); механістичне та біологічне розуміння людини (В. Вахтеров, О. Нечаєв, Г. Россолімо, М. Рум'янцев); руссоїстсько-толстовське розуміння людини як носія внутрішніх, спонтанних суттєвих сил (С. Шацький, О. Фортунатов, А. Зеленко, С. Дурилін); соціологічний підхід (П. Мижусь, М. Соколов, П. Кропоткін); ідеалістична педагогіка (К. Вентцель, І. Андреєвський, М. Рубінштейн, П. Блонський); теологічна педагогіка (Л. Толстой, І. Горбунов-Посадов, В. Зеньківський); марксистська педагогіка (Г. Плеханов, Н. Крупська). Етапи розвитку інноваційних процесів у освіті України: 1) витоки української педагогічної інноватики (друга половина ХІХ ст.); 2) провідні інноваційні ідеї в Україні початку ХХ століття; 3) радикальні підходи до розробки питань організації педагогічних інновацій у навчально-

виховних закладах України (20-30-і рр. XX ст.); 4) генерація творчих ідей в педагогічній теорії та практиці (середина 50-х – кінець 80-х рр. XX ст.); 5) інноваційні процеси періоду національного відродження (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.). Провідні тенденції досвіду впровадження інновацій у освітню практику України.

Лекція 4. Інноваційний заклад освіти як соціально-педагогічний феномен

Визначення суті інноваційного закладу освіти. Принципи інноваційного закладу освіти (гуманізації, розвивального навчання, особистісно орієнтованого підходу, співпраці освітнього процесу, оптимізації, цілеспрямованості нововведень). Інноваційний режим інноваційного закладу освіти. Класифікація інноваційних закладів освіти. Інноваційно-стабільні школи класичного типу. Альтернативні школи. Авторська школа як системна інновація. Характерні ознаки авторської школи (інноваційність; альтернативність; концептуальність освітнього процесу; системність і комплексність освітнього процесу; соціально-педагогічна доцільність; наявність результатів, що визначають реальність та ефективність закладу освіти).

Лекція 5. Інноваційної діяльності педагога. Готовність викладача вищої школи до інноваційної педагогічної діяльності

Характеристика суб'єктів інновацій. Педагог, студент, школяр як суб'єкти інновацій. Суть інноваційної педагогічної діяльності. Мета та завдання інноваційної діяльності педагога. Структура інноваційної педагогічної діяльності. Мотивація інноваційної діяльності педагога як найважливіша умова її реалізації. Креативність як суттєва характеристика інноваційної діяльності. Етапи інноваційної педагогічної діяльності: педагогічний пошук і зародження педагогічної інновації; створення педагогічної новації; реалізація і рефлексія педагогічного нововведення (прогнозування, експериментування, упровадження результатів у освітню практику; оцінювання й самооцінювання результатів, коригування подальшої діяльності). Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога. Критерії, показники та рівні готовності педагога до інноваційної діяльності. Методи діагностики готовності педагога до інноваційної діяльності. Загальне уявлення про інноваційні бар'єри, фрустрацію та шляхи їх подолання. Особистісно-професійний саморозвиток педагога як важлива умова педагогічних інновацій. Інноваційна поведінка та індивідуальний стиль інноваційної педагогічної діяльності. Типи педагогів інноваторів. Проблеми включення педагога в інноваційний процес.

Лекція 6. Інноваційні освітні технології у вищій школі

Суть інноваційної освітньої технології, її принципи і структура. Інноваційна освітня технологія та інноваційної педагогічна технологія, їх співвідношення. Структура педагогічної технології. Наукові концепції сучасних технологій навчання: асоціативно-рефлекторне навчання (Д. Богоявленський, Н. Менчинська, О. Кабанова-Меллер та ін.); теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін); суггестопедична концепція навчання (В. М'ясищев, Д. Узнадзе, Б. Паригін, Г. Лозанов та ін.); теорія нейролінгвістичного програмування (НЛП); теорії змістового узагальнення Ельконіна-Давидова. Сучасні технології навчання в сучасних ЗВО. Кредитно-модульна технологія. Інтерактивні технології (кооперативне навчання, колективно-групове навчання, ситуативне навчання, ігрові технології (рольові, сюжетні, ігри-змагання, ігри за правилами, настільні, рухливі тощо), Case-study (ситуаційний аналіз; інцидент; розбір ділової кореспонденції; ігрове проектування; навчальне проектування тощо). Здоров'язбережувальні технології (проектування змісту освіти; раціональної організації навчального процесу; активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; формування сприятливого психологічного клімату; діагностики освітніх результатів). Тестові технології (тестування on-line, автономне тестування, тестування-змагання (сервіс Google, Kahoot тощо), test-time, test-pazle, cloze-test). Технології дистанційного навчання (Moodle, Dropbox, он-лайн консультація, листування). Тренінгові технології. Мультимедійні технології. Інтернет-технології (телеконференція, веб-конференції, веб-квест, медіа-ресурс, віртуальний музей. WEB-технології (сайт, web-сайт викладача, віртуальна модель, гіпертекст, віртуальна реальність, віртуальна гра, Moodle, Dropbox).

Лекція 7. Упровадження педагогічних інновацій у освітній процес навчального закладу

Параметри інноваційності педагогічної системи закладу освіти (матеріально-фінансові резерви нововведень; особливості учасників інноваційного процесу (педагогічного колективу; учнів; керівників інноваційних педагогічних процесів); інноваційність середовища, з яким взаємодіє заклад освіти; особливості закладу освіти як організації. Критерії та показники ефективності інноваційної діяльності закладу освіти. Статистичне опрацювання емпіричних даних та проведення кореляційного аналізу ефективності інноваційної діяльності закладу освіти. Умови впровадження інновацій у освітню практику (об'єктивні; суб'єктивні).

Лекція 8. Прогнозування інноваційних процесів у освіті

Суть прогнозування в освіті. Специфічні особливості педагогічного прогнозування в інноватиці. Антиципація як здатність діяти і приймати ті чи інші інноваційні рішення з певним дочасно-просторовим випередженням по відношенню очікуваних результатів. Прогноз як результат прогнозування. Типи прогнозів (пошуковий, нормативний; цільовий, плановий, програмний; оперативний, короткотерміновий, довготерміновий і наддовготерміновий). Принципи педагогічного прогнозування (об'єктивності; детермінізму; конкретизації мети; історизму). Специфічні принципи педагогічного прогнозування (понятійно-термінологічної одностайності і точності; безперервності; комплексності; принцип варіативності). Методи прогнозування (аналітичний; експертний). Алгоритм прогнозного обґрунтування інновації. Прогностичні операції, які дозволяють передбачити результати і наслідки педагогічного нововведення (діагностичні; моделювальні; верифікаційні). Рівні прогнозування освітніх інноваційних процесів: рівень загальних тенденцій глобальних інновацій (макрорівень); регіональний рівень (метарівень); рівень окремого закладу освіти (мікрорівень). Тенденції розвитку інноваційних процесів у освіті України у XXI ст.

3. Поради щодо опрацювання лекційного матеріалу

Слухання лекцій. Ефективність лекції значною мірою залежить не тільки від майстерності лектора, а й від умінь здобувача освіти продуктивно слухати, тобто активно, уважно, усвідомлено.

Умови продуктивного слухання:

- знання обсяг вимог до продуктивного слухання;
- розвиненість обсягу оперативних одиниць слухового сприйняття;
- прагнення зрозуміти, установити зв'язки, виділити головні думки, ідеї, тобто уникнення пасивного слухання;
- уміння слідкувати за запропонованим лектором планом і висновками за кожним пунктом лекції;
- уміння швидко фіксувати необхідне в процесі слухання;
- критичний підхід до повідомлюваних фактів – аналіз змісту і наведених аргументів для встановлення логічності до переконливості доказів, обґрунтувань;
- уміння зосереджувати увагу слухача на тому, що повідомляється;

– не залишати без роз'яснення незрозумілості в тому, що повідомляється, фіксувати їх і після лекції шляхом питань з'ясовувати і уточнювати їх.

Заслуговує на увагу досвід здобувача освіти, який напередодні лекції прочитує її матеріал за рекомендованою літературою, знайомляться з планом семінарського заняття. Це створює певні умови для сприйняття матеріалу. З метою підвищення пізнавальної активності доцільно перед кожною лекцією прочитати конспекти минулих лекцій. Під час слухання не слід перепитувати лектора або сусіда, щоб не втрачати логіки викладу і не відвертати уваги інших.

Конспектування лекції. Складання конспекту лекції є важливою частиною процесу засвоєння матеріалу лекційного заняття. Робота здобувача освіти на лекції вимагає правильно фіксувати матеріал, вести короткі записи, що відображують найбільш важливі моменти, основні положення, що викладаються лектором. Бажано тут помістити малюнки, схеми, діаграми, цитати тощо.

Здобувачу освіти доцільно розробити свою систему умовних скорочень, вміти визначати у кожній частині матеріалу ключове слово, стисле узагальнююче визначення чи фразу, що відображує основний зміст тієї чи іншої частини. Корисно їх виділяти, щоб потім легко знайти потрібну інформацію.

Доробка і оформлення лекційних записів. Лекцію слід опрацювати того ж дня: можна звірити свої записи з записами товариша, прочитати підручник і внести в конспект деякі доповнення, уточнити окремі положення. Прослухану лекцію можна проаналізувати, кількома фразами викласти найістотніші моменти з неї. Дуже важливо і зовнішнє оформлення конспекту: чіткість, грамотність. Кожну лекцію слід доповнювати матеріалами, одержаними під час самостійної роботи. Лекції з кожного предмета слід записувати в окремий зошит. Необхідно точно передавати думку лектора, а не окремі вирази, слова. Конспектування лекції – це школа розвитку логічного мислення. Записувати треба стисло, іноді скорочено, але без шкоди для ясності записів. Під час лекції необхідно зберігати робочу обстановку.

Список використаних джерел:

1. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник / за ред. В.І. Лозової. 2-е вид., доп. і випр. Х. : «ОВС», 2010. С 236–241.
2. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. Харків : Фоліо, 2015. 572 с. Розділ 5. С. 342-386.

3. Плани і поради щодо підготовки до семінарських занять

Семінарське заняття № 1-2

Предмет та основні категорії освітньої інноватики.**Інноваційні процеси в галузі освіти.***План*

1. Педагогічна інноватика як наука про нововведення, її предмет.
2. Класифікація педагогічних інновацій.
3. Життєвий цикл інновації.
4. Суть і структура інноваційного освітнього процесу.
3. Закономірності та структура інноваційного освітнього процесу.

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. Освітня інноватика – галузь наукового знання про нововведення, організацію інноваційну діяльність педагогів й управління інноваційними процесами, що забезпечує трансформацію нових знань і практичного педагогічного досвіду в галузі освіти. Вона включає в себе:

- педагогічну неологію (теорію створення інновацій у системі освіти);
- методологію сприйняття, оцінювання та інтерпретації нового в соціології, дидактиці, психології, менеджменті;
- праксеологію (технологію та досвід практичного застосування освітніх інновацій).

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури здобувач має осмислити суть основних дескрипторів (ключових категорій) тезаурусу педагогічної інноватики, а саме: інновація (нововведення); новація; інноваційний процес; інноваційна діяльність; інноваційний заклад освіти; передовий (новаторський) досвід; педагогічна творчість; інноваційна освітня/педагогічна технологія; педагог інноваційної орієнтації; інноваційний експеримент.

Предметом освітньої інноватики є *інновація* як привнесення нового в педагогічну систему. Це «нове» (ідеї, способи, засоби, форми, технології) отримало досить конкретну назву «*новація*».

Освітня інновація – цілеспрямоване й кероване внесення прогресивних змін в освітню практику через створення, поширення та освоєння новоутворень.

Слід звернути увагу на такий аспект: привнесення нового в педагогічну систему може бути інноваційним лише за умови його прогресивного характеру, адже мета інноваційної діяльності – удосконалення навчально-виховного процесу, спрямованого на максимальний розвиток і саморозвиток особистості учня.

2. *Класифікація освітніх інновацій.* Освітні інновації поділяють на такі групи:

1) залежно від сфери запровадження: інновації у змісті освіти (навчальні програми, підручники, посібники тощо); у технології навчання та виховання; в організації педагогічного процесу, в управлінні освітою, в освітній технології (що здебільшого стосується архітектури шкільних об'єктів);

2) залежно від способу впровадження інновацій: систематичні, планові, стихійні, спонтанні або випадкові;

3) залежно від широти та глибини інноваційних перетворень: модифікаційні (локальні), комбінаторні, радикальні (фундаментальні, глобальні, базові);

4) залежно від характеру походження інновації: зовнішні, внутрішні.

5) за рівнем їх глибини й повноти: модифікаційні, комбінаторні, системні;

6) від ступеня релевантності: «класичні», довготривалі та тимчасові.

3. *Закономірності та структура інноваційного педагогічного процесу.*

У науковій літературі сформульовані загальні закони перебігу інноваційних процесів. Зауважимо, що в цьому випадку йдеться не про закони, а про *закономірності* перебігу означених процесів.

Одна з головних – *закономірність незворотної нестабільності інноваційно-освітнього середовища*. Суть її полягає в тому, що будь-який інноваційний процес у системі освіти вносить під час своєї реалізації незворотні деструктивні зміни в усталене соціально-педагогічне середовище, у якому він здійснюється. Це призводить до того, що цілісні уявлення про природу педагогічних процесів починають руйнуватися; утручання інновації в педагогічну систему призводить до розділення педагогічної свідомості й навіть до поляризації поглядів, оцінок щодо значущості та цінності новацій.

Друга закономірність – *закономірність фінальної реалізації інноваційного процесу*, згідно з якою кожний інноваційний процес, у початковій ланці якого життєздатна педагогічна новація, має рано чи пізно, стихійно або свідомо реалізовуватися.

Закономірність стереотипізації освітніх інновацій передбачає, що будь-яке нововведення має тенденцію перетворюватись у стереотип мислення та практичної дії і, як наслідок, будь-яка інновація приречена на рутинізацію й перетворення в гальмо на шляху реалізації прогресивних освітніх інновацій.

Щодо цієї закономірності вважаємо за необхідне висловити зауваження. Історія розвитку педагогічної практики є свідченням того, що не всі нововведення приречені на рутинізацію. Як уже зазначалося, нововведення бувають із різним інноваційним потенціалом. Саме тому одні новації народжуються, щоб “блиснути” на короткий час або згодом стати гальмами для

освітньої системи, інші – набувають історичного розвитку: стають традиційними або залишаються підпиткою для все нових і нових педагогічних ідей, концепцій, теорій. Для підтвердження цього досить назвати такі імена, як Я.А. Каменський, К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой, Дж. Дьюї, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський.

Водночас рутинізація педагогічних інновацій може відбуватися не тільки через інноваційний потенціал, а й за певних умов: неправильна організація впровадження інновації, непідготовленість педагогічних кадрів до інноваційної діяльності, негативне ставлення суб'єктів педагогічного процесу до нововведення, недостатнє матеріальне та фінансове забезпечення тощо.

Саме це й дає підстави стверджувати, що, *характеризуючи інноваційні процеси, слід говорити не про закони, а про закономірності їх перебігу.*

Важливе значення має специфічна для педагогічної інноватики *закономірність циклового повторення або закономірність зворотності освітніх інновацій*, тобто їх відродження за нових умов. Саме в цих випадках ідеться про так звані «традиційні інновації» або «ретровведення», що, на жаль, часто викликають протидію певної частини освітян, бо вони мають їх за «добре відомі», вичерпні знання.

Для розуміння та правильного управління інноваційними процесами необхідно чітко уявляти їх *структуру*. Більш доречним вважаємо розчленування інноваційного процесу на такі етапи:

1. Етап зародження нової ідеї (старт) або виникнення нової концепції нововведення, умовно його можна назвати етапом відкриття, який є, зазвичай, результатом фундаментальних і прикладних наукових досліджень (або життєвого «осяяння»).

2. Етап винаходу, тобто створення нововведення, утіленого в деякий об'єкт, матеріальний чи духовний проект-взірець.

3. Етап реалізації нововведення (швидке зростання), на якому відбувається практичне впровадження нововведення, його доопрацювання. Завершується цей етап отриманням стійкого ефекту від нововведення.

Після цього починається «самостійне» існування нововведення, інноваційний процес вступає до наступної стадії, що може відбуватися лише за умови сприйнятливості до нововведення, і тоді починається фаза його функціонування.

4. Етап поширення нововведення (зрілість) полягає в його широкому впровадженні, дифузії нововведення в нові галузі (навчальні заклади).

5. Етап насичення в конкретній галузі, коли власне нововведення перестає бути як таким, утрачаючи свою новизну. Цей етап може закінчитися виникненням ефективної альтернативи або заміною конкретного нововведення

більш ефективним.

6. Етап спаду (занепад, фініш, криза) – скорочення масштабів дій нововведення або його заміна.

Останній етап для педагогічних інновацій не є обов'язковим, що часто не враховують «кардинальні інноватори» (слід обґрунтувати, чому?).

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть педагогічної інновації?
2. Визначте взаємозв'язок інновації та новації.
3. Чи можна будь-яке педагогічне нововведення вважати інновацією?

Чому?

4. Розкрийте структуру (етапи) інноваційного процесу.
5. Охарактеризуйте головні закономірності перебігу інноваційного педагогічного процесу.

Творчі завдання для самостійної роботи

1. Порівняйте різні підходи до класифікації педагогічних інновацій.
2. Доведіть, що етап спаду та рутинізації для інноваційного педагогічного процесу не є обов'язковим.

Рекомендована література

1. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник / за ред. В.І. Лозової. – 2-е вид., доп. і випр. – Х. : «ОВС», 2010. – 480 с.
2. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В. Ф. Паламарчук. – К., 2005. – 417 с.
3. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко : навч. посіб. – Х., 2009. – 192 с.
4. Попова О. В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в ХХ столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Попова Олена Володимирівна. – Харків, 2001. – 437 с.
5. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті / ХДПУ ім. Г.С.Сковороди /. – Харків : “ОВС”, 2001. – 256 с.
6. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка. – 2008. – 472 с

Семінарське заняття № 3

Історико-педагогічний інноваційний досвід зарубіжжя

План

1. Розвиток інноваційних процесів у зарубіжній освіті (кінець ХІХ –

початок ХХІ ст.), його основні течії.

2. Досвід упровадження інновацій у практику зарубіжних шкіл.
3. Характеристика окремих зарубіжних системних інновацій (авторських шкіл).

Методичні рекомендації до підготовки та проведення заняття

1. Розкриваючи перше питання, здобувачі мають усвідомити, щоб правильно зрозуміти діалектику розвитку української педагогічної інноватики, необхідно проаналізувати її витоки не тільки у вітчизняній педагогіці, а й простежити, як вплинула на неї зарубіжна інноваційна педагогічна теорія та практика. Не можна сприймати досягнення української освітньої інноватики поза її постійними контактами з російськими та західними “новими” школами, що втілювали (і втілюють сьогодні) суттєво різні, проте плідні філософсько-педагогічні ідеї.

Опрацьовуючи перше питання, необхідно визначити передумови розгортання реформаторського руху в Західній Європі та США, проаналізувати його основні течії («педагогіка вільного виховання», «трудова школа», «художнього виховання» або «виховання через мистецтво», «педагогіка прагматизму»).

Для підготовки першого питання доцільно скористатися таблицею 1.

Таблиця 1

Основні течії реформаторського руху в педагогіці Західної Європи кінця ХІХ – початку ХХ століття (за інноваційним потенціалом)

Характеристика за інноваційним потенціалом	Педагогічні течії
Радикальні	<p><i>“Художнє виховання”</i> (А.Ліхтварк, Е.Зальврюк, Г.Гартлауб, К.Гетце, Р.Роде, Г.Земпер, Ф.Йоде, А.Йенсен, В.Ламспус)</p> <p><i>“Педагогіка особистості”</i> (Е.Лінде, Е.Вебер, Г.Гаудіг, Г.Шаррельман, Ф.Гансберг)</p> <p><i>Медико-антропологічний</i> (М.Монтессорі, О.Декролі, О.Шульце)</p> <p><i>Соціально-антропологічна</i> (С.Френе, Ф.Карсен, П.Острейх, А.Крузе, П.Петерсен, П.Денглер, Р.Кузіне)</p> <p><i>Психолого-антропологічна</i> (А.Нейлл, В.Лай, Е.Мейман, Ф.Гансберг, Е.Кей, Л.Гурлітт, Г.Мюнстенберг, Б.Отто, Й.Кречман)</p> <p><i>Релігійно-антропософська</i> (Р.Штайнер, Г.Ган)</p>

Модифікаційні	<i>“Трудова школа”</i> (Г.Керштенштейнер, О.Шрайбнер, А.Фер’єр) <i>Релігійно-громадська</i> (Ф.Ферстер, Г.Кершенштейнер, Е.Шпрангер, Г.Вейнел, Г.Мейер, Ф.Шнейдер) <i>Соціально-педагогічний</i> (П.Наторп, Г.Боймер, Е.Венігер, К.Вількер)
Комбінаторні	<i>Теорія “сільських виховних будинків”</i> (С.Редді, Дж.Бедлі, А.Дервін, Е.Демолєн, Г.Літц, П.Гехеєб, Г.Вінекен, К.Ган, М.Лузерке)

Важливо підкреслити, що з середини 30-х років у розвитку педагогічної науки особливо в європейських країнах, простежується бінарна тенденція: із одного боку, усе ще домінують реформаторські течії, із іншого, – виникає і зміцнюється «фашистська педагогіка» як природне породження панівної ідеології. Головним осередком її поширення була нацистська Германія, а головними апологетами – німецькі вчені Е. Крик, А. Боймлер, Г. Гюнтер та інші, які намагались обґрунтувати расово-біологічну теорію й тим самим закріпити ідею «винятковості» та «переваги» як невірних запозичень вульгаризованого вчення І. Гербарта. Цією педагогікою прагнули ствердити короткий авторитаризм у вихованні та зробити «школу навчання» своєю головною парадигмою. Посилаючись на визначення інновації, реформування школи за зразком навчально-виховних закладів фашистської Германії не можна вважати інноваційним, оскільки його підґрунтям були реакційні, антигуманістичні педагогічні теорії.

У США в цей період (до початку другої світової війни) склалась унікальна порівняно зі західноєвропейським світом ситуація в галузі освіти, продиктована тим, що не було централізації управління, а значить, можливістю поширення місцевої ініціативи. Із одного боку, поширювалася стандартизація освіти та уніфікація навчальної літератури; з іншого, – поглиблювалася низка вузько локальних поодиноких нововведень, що утворювало сприятливе середовище для виникнення інноваційних педагогічних систем. Посилений шквал проблем, пов'язаних із навчанням дітей іммігрантів, дітей «групи ризику», подолання масової породженої поганим навчанням неграмотності тощо, також як і низка інших умов унеможливили створення в цей період будь-яких інноваційних шкіл із багаторічними усталеними результатами. Водночас підтримувалася практика роботи авторських шкіл, що вже існували: школи «етичної культури», Мільтонської академії, Бруклайнської середньої школи тощо.

У цілому, у європейських країнах прогресивні педагогічні течії в силу

об'єктивних причин у 40-50-ті роки не відзнайшли подальшого розвитку.

Обстановка радикально змінюється в 60-і – 80-і роки. За два десятиліття сформувалась велика кількість педагогічних течій, серед яких можна виокремити кілька найбільш впливових напрямів: консервативний, гуманістичний (або раціоналістичний), ірраціоналістичний і сцієнтично-технократичний.

Здобувачі мають дійти висновку, що незважаючи на низку специфічних рис педагогічних течій реформаторської педагогіки, що обумовлювались конкретно-історичними умовами країни, її соціальними й національними особливостями, культурно-історичними традиціями, вони мали суттєві спільні характеристики (розуміння мети виховання як виховання високо освіченої та розвиненої особистості, здатної до творчої реалізації здобутих знань у практичній діяльності, швидкої адаптації до самостійного життя та нових соціальних умов; загальні принципи педагогічного процесу: гуманізму; демократизації та соціалізації освітнього середовища; педоцентризму, активності; прагнення до перетворення школи у виховне та розвивальне середовище; спрямованість навчально-виховного процесу на особистість дитини).

2. Розкриваючи друге питання, насамперед доцільно схарактеризувати періоди становлення й розвитку інноваційних шкіл у світовій освітній практиці:

I період – з початку XX ст. до середини 30-х років;

II період – середина 30-х - друга половина 50-х років;

III період – кінець 50-х - середина 80-х років;

IV період – друга половина 80-х років до кінця XX ст.

Слід підкреслити, що кожний період має свою внутрішню структуру, що обумовлюється специфікою розвитку тієї чи іншої країни, особливостями розгортання в них інноваційних процесів.

Здобувачі мають осмислити й вміти обґрунтувати провідні тенденції упровадження інновацій у практику зарубіжної освіти, серед яких можна виокремити такі:

1) наприкінці XX ст. простежується перехід від типового в цілому для переломних моментів історії (початок віку, 50-ті та 80-ті роки) масового виникнення інноваційних шкіл до загальної стабілізації їх складу та збільшення кількості, що пов'язано зі встановленням більш сприятливих соціально-політичних і культурних умов;

2) якщо на початку XX ст. інноваційні школи можна ототожнити з загальним рухом “нових шкіл” або “нового виховання”, то надалі намітилася диференціація їх розвитку, виявилася тенденція до їх суб'єктивізації й персоналізації та, як результат, розширення мережі авторських шкіл;

3) упродовж XX ст. відбувається поглиблення концепцій інноваційних шкіл у гуманістичному напрямі, що набувало все більш домінантного характеру, а всередині гуманістичної парадигми посилилася диференціація аксіологічних пріоритетів;

4) у реальному історико-педагогічному процесі розвиток інноваційних навчальних закладів здійснюється двома шляхами: 1) залишаючись у межах домінантної парадигми, школа збагачує й розвиває її “концептуальне ядро”; 2) виходячи за межі конкретної парадигми, вона починає діяти в іншому освітньому просторі;

5) якщо на початку XX ст. вихідними для побудови концепцій інноваційних шкіл були, в основному, результати психологічних досліджень, то вже з 80-х років намічається тенденція до розширення філософського підґрунтя і використання її як домінантної при виборі пріоритетних цінностей, а психологічні засади переходять у розряд технології;

6) упродовж XX століття спостерігається зміна ціннісних пріоритетів, що інтегрують навколо себе спрямованість діяльності інноваційних шкіл: від вільних у першій чверті XX століття до пацифістських у 30-40-і роки, до гуманістичних і демократичних у 50-70-і роки й, нарешті, до ліберальних у 80-90-і роки.

Особливу увагу слід приділити розгляду так званих «нових шкіл», оскільки вони були найбільш помітною подією в розвитку інноваційної школи і досвід багатьох із них і сьогодні не втратив своєї актуальності.

Узагальнити уявлення про досвід упровадження інновацій у практику зарубіжних шкіл допоможуть матеріали таблиці (див. Додаток 2).

3. Вирішення третього питання доцільно здійснити шляхом обговорення реферативних повідомлень студентів про найбільш значущі авторські школи зарубіжжя (Вальфдорська школа, «Будинок вільної дитини» Марії Монтесорі «Школа без примушення» Селестена Френе, «Школа для життя, через життя» Ж.-О.Декролі та інші). Підготовку і обговорення можна провести в малих «творчих групах».

Завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте розвиток інноваційних ідей зарубіжної педагогіки.
2. Визначте основні періоди становлення й розвитку інноваційних зарубіжних шкіл, схарактеризуйте їх особливості.
3. Назвіть спільні риси, властиві інноваційним перетворенням у світовій педагогічній інноватиці.

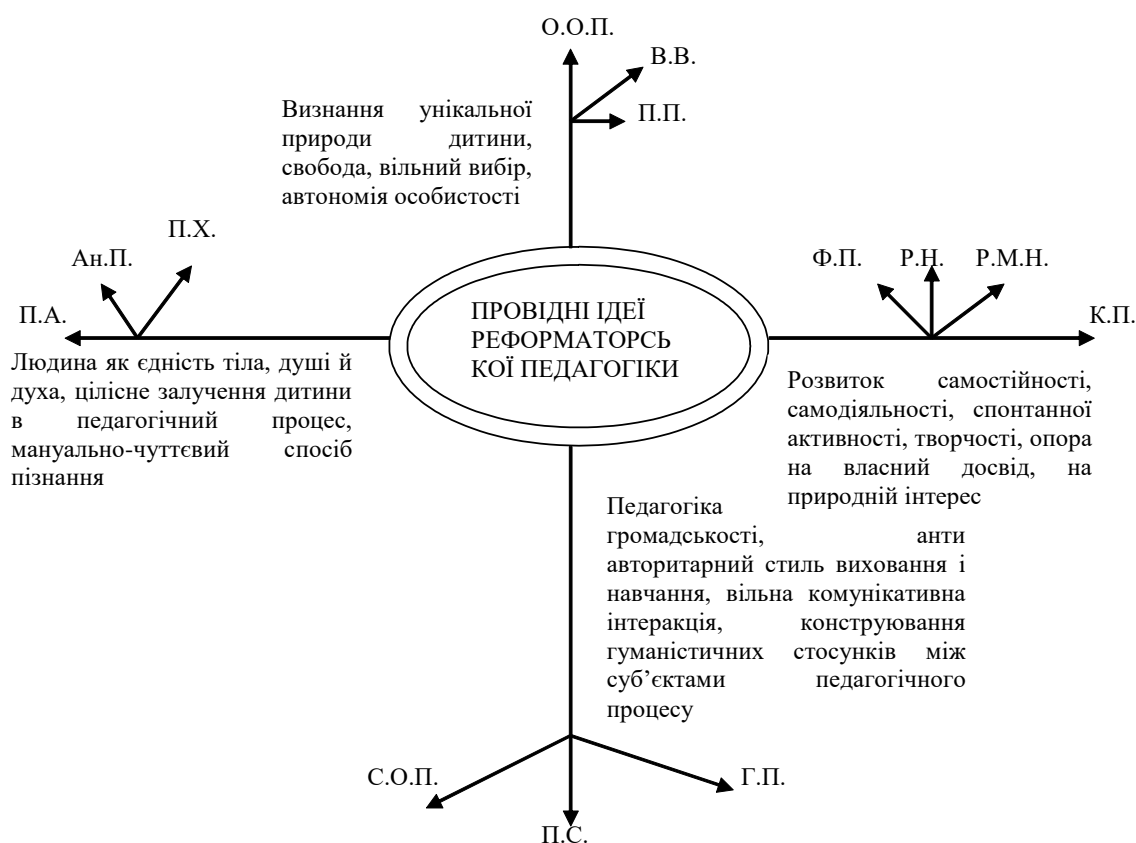
Творчі завдання для самостійної роботи студентів

1. Скориставшись схемою на рис. 1, проаналізуйте вплив ідей реформаторської педагогіки на розвиток сучасних педагогічних концепцій.

2. Підготувати реферативне повідомлення про одну з найбільш значущих авторських шкіл зарубіжжя (Вальфдорська школа, “Будинок вільної дитини” Марії Монтесорі “Школа без примушення” Селестена Френе, “Школа для життя, через життя” Ж.-О.Декролі тощо).

Рекомендована література

1. Джуринский А.Н. Зарубежная школа: история и современность : учеб. пособие. – М. : Изд-во Российского открытого университета, 1992. – 177 с.
2. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире: Учеб. пособие. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 200 с.
3. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко : навч. посіб. – Х., 2009. – 192 с.
4. Попова О.В. Становлення й розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX столітті/ ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. – Харків: “ОВС”, 2001. – 256 с.

Умовні позначення:

О.О.П. – особистісно-орієнтована педагогіка
 В.В. – вільне виховання
 П.П. – педоцентричний підхід
 С.О.П. – соціально-орієнтована педагогіка
 П.С. – педагогіка співробітництва
 Г.П. – гештальт-педагогіка

П.А. – педагогічна антропологія
 Ан.П. – антропософська педагогіка
 П.Х. – педагогічний холізм
 Ф.П. – функціональна педагогіка
 Р.Н. – розвиваюче навчання
 Р.М.Н. – розвивально-модульне навчання
 К.П. – культурологічний підхід

Рис. 1. Вплив ідей реформаторського руху кінця XIX – початку XX століття на розвиток сучасних педагогічних концепцій

Семінарське заняття № 4

Генезис та розвиток педагогічної інноватики в Україні

План

1. Витоки української педагогічної інноватики (друга половина XIX ст.).
2. Провідні інноваційні ідеї в Україні початку XX століття.
3. Радикальні підходи до розробки питань організації педагогічних інновацій у навчально-виховних закладах України (20-30-і рр. XX ст.).
4. Генерація творчих ідей в педагогічній теорії та практиці (середина 50-х – кінець 80-х рр. XX ст.).
5. Інноваційні процеси періоду національного відродження (90-ті рр. XX ст.).

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. Розглядаючи перше питання, доцільно скористатися табл. 2.

Таблиця 2

Провідні ідеї освітян України другої половини XIX століття як витоки педагогічних інновацій XX століття

ЗМІСТ ІДЕЇ	ПРИБІЧНИКИ ІДЕЇ
Гуманістична спрямованість мети виховання	К.Д. Ушинський, М.І. Пирогов
Національні аксіологічні пріоритети у вихованні	К.Д. Ушинський, П.О. Куліш, Б.Д. Грінченко, М.С. Грушевський, М.П. Драгоманов
Етнічні та етнопсихологічні засади педагогічного процесу	К.Д. Ушинський, П.О. Куліш, М.І. Костомаров, М.М. Максимович, І.Я. Франко, Леся Українка
Антропологічний принцип педагогіки	К.Д. Ушинський
Упровадження в педагогічній теорії та практиці досягнень інших наук (психології, філософії, фізіології тощо)	К.Д. Ушинський, С.І. Миропольський
Цілісність педагогічного процесу	К.Д. Ушинський, С.І. Миропольський
Реалізація розвивальної та виховної функцій навчання	К.Д. Ушинський, С.І. Миропольський
Технологізація навчального процесу	Х.Ф. Алчевська, К.Д. Ушинський
Взаємодія вчителя й учнів	М.І. Пирогов
Упровадження передового педагогічного досвіду	К.Д. Ушинський, М.О. Корф, Х.Д. Алчевська, П.О. Куліш
Педагогічна екологія	М.І. Пирогов

Окремо слід проаналізувати діалектику інноваційних ідей у вітчизняній

педагогіці XIX – початку XX ст., що доцільно здійснити за напрямками:

- педагогічна антропологія, що визначала підходи до процесу виховання, виходячи з сутності людини у всіх її виявленнях (М. Демков, О. Лазурський, В. Вагнер, П. Каптерев, В. Бехтерев та інші вчені);
- механістичне та біологічне розуміння людини (В. Вахтерев, О. Нечаєв, Г. Россолімо, М. Рум'янцев);
- руссоїстсько-толстовське розуміння людини як носія внутрішніх, спонтанних суттєвих сил (С. Шацький, О. Фортунатов, А. Зеленко, С. Дурилін);
- соціологічний підхід, із позицій якого природа людини є похідною від природи суспільства, а індивідуальний розум – від «колективної свідомості» (П. Мижуєв, М. Соколов, П. Кропоткін);
- ідеалістична педагогіка, що виводила ідею людини з неокантіанства, неогегельянства, «філософії життя» тощо (К. Вентцель, І. Андреєвський, М. Рубінштейн, П. Блонський);
- теологічна педагогіка, що проголошувала базою виховання вчення про людину як про образ Божий (Л. Толстой, І. Горбунов-Посадов, В. Зеньковський);
- марксистська педагогіка, що розглядала людину як сукупність суспільних відносин (Г. Плеханов, Н. Крупська).

Означені течії можна розглянути за основними напрями в російській педагогічній думці початку XX ст. (до 1917 р.): 1) педагогічний натуралізм в його різних варіантах; 2) педагогічний ідеалізм і 3) релігійно-педагогічний напрям.

Для характеристики постреволюційних педагогічних течій доцільно скористатися класифікацією М. Розова, згідно з якою визначають такі напрями російської педагогічної думки після 1917 р.: соціально-раціоналістичний; соціально-реформаторський; технократичний; антрополого-гуманний; вільне виховання; космічна педагогіка.

Розкриваючи наступні питання, доцільно орієнтуватися на такі положення й тези:

1. Виходячи з конкретно-історичної ситуації, провідних освітніх тенденцій і пріоритетів, науково обґрунтовано етапи інтенсивного розвитку інноваційних процесів у середніх навчально-виховних закладах України; з початку XX ст. до 1920 р.; 20-ті - середина 30-х рр.; середина 50-х - 80-ті рр.; 90-ті рр. Зазначені періоди найвищої активності інноваційних процесів пов'язані між собою генетичними зв'язками і взаємозалежностями і складають структурну цілісність.

2. Осередком практичної реалізації нових педагогічних ідей на початку

XX століття стали школи нового типу (ліцеї, гімназії), особлива роль серед яких належала навчально-виховним закладам, створеним за приватною ініціативою. Нововведення носили локальний, здебільшого тимчасовий характер, що обумовлювалось соціально-політичними умовами, а також рівнем розвитку педагогічної і психологічної науки, і торкалися насамперед сфери дидактики (змісту, методів, організаційних форм навчання).

3. Другий, постреволуційний період (20-ті - середина 30-х років) характеризується радикальними підходами до реорганізації навчально-виховного процесу. Головними провідниками новаторських ідей стають досвідні станції й школи, в яких відбувалося цілеспрямоване впровадження нововведень. У дослідженні зафіксовано створення різних за характером інновацій як у сфері навчання, так і в сфері виховання, формування перших у вітчизняній практиці інтегрованих авторських педагогічних систем (А. Макаренка, Н. Шульмана, С. Ривеса та ін.). Гальмування інноваційних процесів у середині 30-х років обумовлюється уніфікацією системи освіти, зміною ціннісної настанови гуманної розвиваючої школи на ідеологічні комуністичні принципи з приматом класового над суспільним.

4. З кінця 50-х рр. і до кінця 80-х рр. інноваційна діяльність педагогів-інноваторів спрямовувалась на модернізацію і поліпшення організації навчально-виховного процесу в школі, основи якої формувалися після Жовтневої революції. Зміст нововведень, теоретично і експериментально підтверджені концептуальні положення організації педагогічного процесу в закладах освіти цього періоду виходили за межі модифікуючих інновацій і були пов'язані з подоланням недоліків пояснювально-ілюстративного типу навчання.

Зростання інноваційної активності в освіті України з середини 50-х до кінця 80-х років XX ст. було обумовлено як об'єктивними факторами (демократизація суспільного життя після XX з'їзду КПРС, поступовий економічний розвиток, науково-технічний прогрес, зростання ролі освіти в усіх сферах життя суспільства), так і суб'єктивними (творча діяльність педагогів-інноваторів), що всупереч офіційній освітній політиці сприяло не тільки розвитку модульних і локальних інновацій, але й створенню глибоко гуманних авторських педагогічних систем, таких як школи В. Сухомлинського, О. Захаренка та ін.

5. Інноваційне покоління кінця XX – початку XXI ст. своїм пріоритетом уважало не стільки покращення соціально-педагогічної ситуації, скільки докорінне реформування, що було обумовлене створенням незалежної держави України, сприяло розгортанню інноваційних пошуків на всіх рівнях освітньої системи, починаючи з концептуальних основ організації

педагогічного процесу і закінчуючи новими моделями навчально-виховних закладів (гімназії, ліцеї, школи-комплекси, авторські школи, експериментальні майданчики та ін.). Інноваційні процеси спрямовувалися на реалізацію концепції національного виховання, створення особистісно-орієнтованих технологій, організацію гуманістичних навчально-виховних систем. Водночас тільки гармонійне сполучення всіх концептуальних підходів до проектування педагогічних інновацій спроможних розв'язати проблему ефективного перетворення освітнього процесу або освітньої системи.

6. Незважаючи на унікальність нововведень окремих періодів, на їх конкретно-історичну обумовленість, інноваційні процеси в освіті України в ХХ – початку ХХІ ст. спрямовані на зміни або вдосконалення окремих ланок існуючої системи освіти, або її модернізації в цілому.

Завдання для самоконтролю

1. Визначте основні етапи розвитку інноваційних процесів в Україні у ХХ столітті.
2. Назвіть провідні ідеї освітян України другої половини ХІХ століття, що стали підґрунтям педагогічних інновацій ХХ століття.
3. Схарактеризуйте особливості інноваційних перетворень у системі України впродовж ХХ століття за етапами їх розвитку.
4. Назвіть тенденції розвитку педагогічних інновацій на етапі національного відродження країни.

Творчі завдання для самостійної роботи

1. Обґрунтуйте етапи інноваційного розвитку освіти в Україні
2. Проаналізуйте позитивні й негативні «уроки» інноваційних перетворень в освіті України.
3. Доведіть релевантність авторських шкіл А. Макаренка і В. Сухомлинського.

Рекомендована література

1. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки. – К.: ІЗІМН МО України, 1999. – 357 с.
2. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933) / За ред. О.В. Сухомлинської. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.
3. Педагогічна Харківщина. Довідник. – Харків : Вид-во Круглова, 1997. – 160 с.
4. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко : навч. посіб. – Х., 2009. – 192 с.
5. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті / ХДПУ ім. Г.С.Сковороди /. – Харків : “ОВС”, 2001. – 256 с.

Семінарське заняття № 5

Специфіка інноваційного закладу освіти.

План

1. Суть інноваційної школи.
2. Принципи інноваційної школи
3. Класифікація інноваційних шкіл. Авторська школа.

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. Першою «самодостатньою» одиницею, яка здатна задати і підтримувати інновацію, є заклад освіти (школа, ЗВО тощо), адже в умовах конкретного освітнього закладу стає можливим створення спеціальних умов, які роблять розвиток інновації пріоритетним і тим самим забезпечують розгортання в закладі освіти інноваційних процесів.

Інноваційний заклад освіти визначаємо як педагогічну систему, в якій відбувається цілеспрямована реалізація науково обґрунтованої оригінальної концепції, що формує певну філософію і специфічну культуру освітнього закладу. Інноваційний заклад освіти є своєрідною лабораторією педагогічної творчості, де систематично розробляються і впроваджуються нововведення.

Якщо скористуватися вище означеними визначеннями інноваційності, то виходить, що інноваційним можна вважати заклад освіти, в якому відбуваються цілеспрямовані зміни, що збуджують в ньому процес переходу з одного стану в інший. Але таке тлумачення інноваційного закладу освіти виявляється, на нашу думку, досить формальним і не несе в собі сутнісного змісту, адже при цьому залишається незрозумілим, про які саме цілеспрямовані зміни йдеться.

Освітній процес висуває перед педагогічним колективом нові проблеми, які обговорюються, аналізуються, з'ясовуються їх причини та на цій основі приймаються певні проекти і рішення, які дозволяють у майбутньому створити в закладі освіти нову ситуацію, тобто тут ми також стикаємось з певними цілеспрямованими змінами, але про їх інноваційність говорити не можна. Це, у свою чергу, означає, що, згідно з таким запропонованим формальним визначенням, будь-який заклад освіти може вважатися інноваційним.

Тому виникає реальна потреба пошуку специфічних характеристик, які б «звужили» поняття інноваційного закладу освіти і зробили б його робочим. Такими характеристиками є такі:

- системність цілеспрямованих змін у відповідності до визначеної мети;
- дослідницький характер діяльності педагогів.

Діяльність інноваційного закладу освіти характеризує особливий

інноваційний режим, під яким розуміємо таку організацію життя й діяльності всіх учасників освітнього процесу, за якої регулярно відбувається повернення педагогів до основ цього процесу, аналіз цих основ, цілей і засобів їх реалізації, а потім змін цілей, засобів, технологій.

2. Готуючись до другого питання семінару, здобувач має розкрити провідні принципи інноваційного закладу освіти: гуманізації, розвивального навчання, особистісно орієнтованого підходу, співпраці освітнього процесу, оптимізації, цілеспрямованості нововведень.

3. Третє питання вимагає розгляду різних видів і типів інноваційних закладів освіти: за видом і формою організації закладу освіти (школи «нового типу» (гімназії, колежі, ліцеї); школи-комплекси; інноваційні школи класичного типу; альтернативні школи); за змістом освіти (гуманітарні, природничо-математичні, змішані); за пріоритетним напрямом упровадження інновацій (школи з інноваційною системою навчання; школи з інноваційною системою виховання; школи з цілісною інноваційною педагогічною системою); за обсягом упровадження нововведень (моносистемні, полісистемні); за способом співорганізації з іншими соціальними інститутами (автономні, у структурі ЗВО, педагогічні комплекси, змішані); за способом становлення (школи лабораторії, школи-проекти); за формою власності (державні, приватні, кооперативні, муніципальні); за місцем розташування (міські, сільські, обласні); інноваційно-стабільні школи класичного типу, альтернативні та авторські школи як системна інновація. Характерні ознаки авторської школи (інноваційність; альтернативність; концептуальність освітнього процесу; системність і комплексність освітнього процесу; соціально-педагогічна доцільність; наявність результатів, що визначають реальність та ефективність закладу освіти).

Особливу увагу слід приділити авторській школі.

Під **авторською школою** розуміють освітній заклад, діяльність якого побудована на оригінальних (авторських) ідеях і технологіях, і уявляють собою нову освітню практику або взагалі, або для даних умов. Авторська школа є системною інновацією.

Авторські школи *можуть виникати двома шляхами*: на базі масової школи або як самостійний альтернативний навчальний заклад. Тому вважаємо правомірним розглядати два види авторської школи: стабільно-інноваційні школи класичного типу та альтернативні школи.

Під стабільно-інноваційними школами класичного типу розуміємо такий освітній заклад, який утворився на базі традиційної школи, розробляючи і реалізуючи на оригінальній технологічній основі одну або кілька своїх функцій. Прикладами таких освітніх закладів вважаємо школи О. Захаренка,

В. Гузика, С. Бойка.

Якщо погодитися з позиціями тих освітян, котрі розуміють під альтернативною школою будь-який навчальний заклад, який протистоїть традиційній школі хоча б з будь-якої позиції (з мети, змісту, форми, методів тощо), то будь-яка інновація може претендувати на статус альтернативної.

Уважаємо більш адекватним визначенням альтернативного навчального закладу, в якому альтернативність організації педагогічного процесу визначається як радикальне відмовлення як від традиційних концептуальних основ виховного процесу (соціально-філософських, психологічних), так і від загальноприйнятих організаційних, змістовних і методичних принципів, і зміна їх іншими (Г. Селевко).

Яскравим прикладом альтернативної виховної системи є педагогіка вільного виховання: якщо однією з сутнісних характеристик традиційного навчання виступає підпорядкований стан вихованця педагогу, вільне виховання ж проголошується однією з основних ідей – забезпечення вихованцю незалежного вільного вибору вчинку і діяльності.

Отже, *будь-яка авторська школа є інноваційною, проте не будь-яка інноваційна школа може бути авторською, альтернативною. Разом з тим слід зазначити, що будь-яка інноваційна школа (у тому числі гімназія, ліцей і таке інше) згодом може набутися статус авторської.*

У підсумку заняття здобувач має усвідомити характерологічні особливості *інноваційного закладу освіти*, як-от:

- *системність цілеспрямованих нововведень*, які суттєво впливають на складові елементи системи;
- *розробка і реалізація іншої, ніж у традиційній практиці, моделі устрою життєдіяльності суб'єктів освітнього процесу*;
- *розробка принципово нового змісту освіти*, в якому акцентовано увагу на розвивально-творчому векторі навчання і виховання;
- *пошук іншого змісту праці педагога*; апробація нових засобів і способів його роботи, спрямованих на розвиток творчих рис викладача/учителя, особистої відповідальності за зміст і результати своєї праці.

Означені класифікаційні параметри дозволяють «протестувати» будь-яку школу на її «інноваційність».

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть інноваційної школи?
2. Що таке інноваційний режим школи?
3. Як можна визначити поняття «навчальні заклади нового типу»?
4. Чим викликана необхідність класифікації інноваційних шкіл?

5. Розкрийте основні підходи до класифікації інноваційних шкіл.
6. Назвіть характерні особливості авторської школи.

Творчі завдання для самостійної роботи студентів

1. Обґрунтуйте об'єктивність виникнення в системі освіти України навчально-виховних закладів нового типу.
2. На підставі аналізу наукової літератури та освітньої практики порівняйте традиційну та інноваційну школи, заповніть таблицю:

Порівняльні параметри педагогічної системи	Традиційна школа	Інноваційна школа
Філософська основа		
Цілі		
Зміст		
Мотиваційно-змістові позиції учнів		
Мотиваційно-змістові установки вчителя		
Орієнтація на особистісні структури		
Характер взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу		
Рольова позиція вчителя		
Урахування індивідуальних особливостей вихованців		
Орієнтація на досвід учня		
Провідні методи навчання		
Концепція засвоєння		
Форми навчальних взаємодій		
Контроль та оцінювання		

Рекомендована література

1. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко : навч. посіб. – Х., 2009. – 192 с.
2. Попова О. В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в XX столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Попова Олена Володимирівна. – Харків, 2001. – 437 с.
3. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX столітті / ХДПУ ім. Г.С.Сковороди /. – Харків : “ОВС”, 2001. – 256 с.

Інноваційна діяльність педагога. Підготовка викладача вищого закладу освіти до інноваційної діяльності.

План

1. Суть інноваційної діяльності вчителя.
2. Характеристика педагога інноваційного типу.
3. Структура готовності фахівця до інноваційної педагогічної діяльності.
4. Закономірності підготовки педагога до інноваційної діяльності.

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. *Інноваційна педагогічна діяльність* – вид творчої діяльності педагога, що заснований на осмисленні педагогічного досвіду та спрямований на *прогресивні* зміни й розвиток освітнього процесу, формування якісно іншого педагогічного знання та якісно іншої педагогічної практики.

Мета інноваційної педагогічної діяльності – особистісний розвиток суб'єктів навчального процесу.

Слід підкреслити, що інноваційна діяльність педагога як вид професійно-педагогічної діяльності може бути розкрита на трьох рівнях аналізу:

➤ на підставі *соціально-педагогічного аналізу* інноваційна педагогічна діяльність характеризується як один із найважливіших різновидів соціальної діяльності сучасного педагога;

➤ *психолого-педагогічний аналіз* спрямований на визначення особливостей її структурних компонентів; розкриття тих особистісних факторів і внутрішніх механізмів, без яких неможливе здійснення педагогом інноваційних за характером суспільних і професійних функцій;

➤ *конкретно-методичний аналіз* пов'язаний зі змістом інноваційної діяльності педагога й виокремленням тих знань, умінь і навичок, що мають бути сформовані в педагогів конкретної спеціальності.

Інноваційну діяльність як вид продуктивної діяльності характеризує, передусім, творчість, яка є необхідним компонентом такої діяльності. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини, тому на всіх щаблях освіти (початкової, середньої, вищої) слід звертати особливу увагу на формування у здобувачів освіти різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, наполегливості під час виконання творчих завдань.

Педагогічна творчість може виявлятися не тільки в організації освітнього процесу, а й під час створення нового змісту освіти. Новизна в практичній

діяльності педагога може виявитись у нестандартних підходах до розв'язання проблем, у вмінні сформулювати ідею з наявного досвіду й застосувати її за нових умов, у вдосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань тощо. Вищим рівнем творчості педагога є інноваційна діяльність, яка спрямована на створення принципово нових технологій, високоефективних систем навчання, виховання й розвитку школярів.

Інноваційна педагогічна діяльність зберігає загальну логіку творчого процесу, яку можна представити в такій послідовності: а) виникнення задуму; б) усвідомлення цілей задуму; в) накопичення спостережень; г) вибір оптимального варіанта сукупності методів і засобів для вирішення завдання; д) отримання результату та його оцінювання.

Слід пам'ятати, що специфіка педагогічної творчості полягає насамперед у тому, що об'єктом і підсумком її є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, не механізму чи конструкції, як у техніці.

Педагогічний процес є спільною творчістю (співтворчістю) педагога й учня/студента, адже справжній творчий процес виникає та реалізується тоді, коли створюється ситуація педагогічної взаємодії й ситуація педагогічного творення Людини.

2. *Педагог інноваційного типу* – це фахівець, який готовий до глибоко вмотивованої професійно-педагогічної діяльності, причому спроможний не тільки легко залучатися до інноваційних процесів, а й бути їх ініціатором. Аналіз природи педагогічної діяльності дає підстави визначити основні настанови, які необхідно розвивати у свідомості майбутнього педагога в процесі його підготовки до інноваційної діяльності, зокрема, усвідомлення особистісної значущості своєї діяльності, емоційно-особистісне залучення до неї, створення умов для самовираження й самоствердження в ній; ставлення до педагогічної діяльності як до творчої, упевненість у своїй професійній придатності.

3. Серед особистісних якостей педагога, що забезпечують ефективність інноваційної педагогічної діяльності, слід виокремити такі якості:

- ✓ аттракцію – соціальна настанова на повагу до людини, ставлення до людини як до самоцінності;
- ✓ креативність – здатність до творчості;
- ✓ рефлексію – здібність до самоаналізу (себе, своєї діяльності);
- ✓ емоційну врівноваженість – упевненість у собі, оптимізм, життєрадісність;
- ✓ здібність до діалогічної інтерпретації процесів навчання й виховання;
- ✓ здатність до творчого, креативного мислення.

3. *Готовність педагога до інноваційної діяльності* – складна, інтегративна якість фахівця, що зумовлюється особливостями інноваційної

діяльності (передусім її творчим характером та спрямованістю на дослідно-експериментальну роботу).

Структура зазначений якості включає такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, (системоутворювальний), теоретично-змістовий (базовий), професійно-діяльнісний (практичний), професійно-дослідний (творчий) і професійно-особистісний.

Готуючись до заняття, здобувачу слід розкрити зміст указаних компонентів.

4. Розкриваючи четверте питання семінару, здобувач має осмислити *закономірності процесу підготовки педагога до інноваційної діяльності*, до яких відносимо:

1. Ефективність підготовки педагога до інноваційної діяльності визначається її спрямованістю такої підготовки на вирішення завдань модернізації системи освіти України відповідно до цивілізаційних і національних тенденцій її розвитку.

2. Ефективність підготовки педагогів до інноваційної діяльності визначається повнотою реалізації її змістових, функціональних і структурних зв'язків з іншими складниками професійно-педагогічної підготовки.

3. Ефективність підготовки педагогів до інноваційної підготовки визначається ступенем її відповідності парадигмально-концептуальним підходам розвитку системи освіти.

4. Ефективність підготовки педагогів до інноваційної діяльності визначається ступенем її відповідності структурі та змісту зазначеної діяльності, а також змісту, форм і методів рівню розвитку комплексу наук про людину та визначається ступенем інтеграції знань, що стосуються питань формування професійної компетентності педагога.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «інноваційна педагогічна діяльність».
2. Як співвідносяться інноваційна діяльність і творчість?
3. Назвіть характерні особливості педагога (викладача, вчителя) інноваційного типу.
4. Визначте поняття «готовність викладача до інноваційної педагогічної діяльності».
5. Назвіть форми і методи підготовки майбутнього викладача до інноваційної педагогічної діяльності

Творчі завдання для самостійної роботи

1. Складіть професіограму педагога інноваційного типу.
2. Складіть комплекс педагогічних завдань для розвитку інноваційного мислення педагога.

Рекомендована література

1. Васильєва С. О. Розвиток професійного статусу вчителя : теорія та історія: монографія / С. О. Васильєва. – Х. : Вид. «Планета-Принт», 2015. – 540 с.
2. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади: монографія. – Суми: МакДен., 2011.
3. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко : навч. посіб. – Х., 2009. – 192 с.
4. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – 572 с. Розділ 5. – С.342-386.
5. Сластенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 308 с. – С. 10- 70; 140-152.
6. Штефан Л. В. Формування інноваційної культури майбутніх інженерів-педагогів: монографія / Л. В. Штефан. – Харків: ТОВ «ЦД «Зебра», 2012. – 350 с.

Семінарське заняття № 7

Суть інноваційних освітніх технологій, їх принципи і структура.

План

1. Суть інноваційних освітніх технологій.
2. Принципи і структура інноваційних освітніх технологій.

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. *Інноваційна освітня технологія* – цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в освітню практику прийомів, способів педагогічних дій та засобів, що охоплюють цілісний освітній процес від визначення його мети до одержання очікуваних результатів.

Інноваційну освітню технологію слід розглядати як комплексний, інтегрований процес, що включає суб'єктів, ідеї, способи організації інноваційної діяльності та забезпечує результативність нововведення.

Інноваційна освітня технологія покликана переводити інноваційні новоутворення в систему норм, указівок, засобів та прийомів, яка забезпечувала б їх реалізацію на практиці за певних умов.

У практиці поняття «освітня технологія» вживається на трьох рівнях. Перший – загальнопедагогічний: загальнодидактична, загальновиховна технологія характеризує цілісний освітянський процес у регіоні, у навчальному закладі на певному ступені навчання. Другий – предметно-методичний: «освітня технологія» вживається в значенні «педагогічна технологія», «окрема

методика». Це сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання й виховання в межах одного предмета, класу. Третій – локальний (модульний рівень), коли на перше місце виходить технологія окремих частин освітнього процесу (окремих видів діяльності – формування понять, виховання особистісних якостей, засвоєння нових знань, повторення та контроль, самостійна робота тощо).

В освітній технології мають бути всі ознаки системи: мета, зміст, форми, методи, логіка процесу, взаємний зв'язок усіх частин, цілісність. Їй властиві керованість, цілеспрямованість, планування, поетапна діагностика, варіювання засобів і методів, корекція результатів. Сучасні освітні технології мають гарантувати досягнення певного рівня навчання, бути ефективними за результатами й оптимальними в часі, витратах сил і засобів.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть освітньої, педагогічної технологій.
2. У чому полягають особливості педагогічної технології?
3. Охарактеризуйте структурні складові педагогічної технології.
4. Назвіть вимоги, яким повинні відповідати педагогічні технології.
5. Назвіть основні ознаки інноваційної педагогічної технології.

Творчі завдання для самостійної роботи

1. Зробіть порівняльний аналіз різних підходів до визначення сутності поняття «освітня (педагогічна) технологія»
2. Визначте спільне і відмінне у поняттях «педагогічна система», «методика», «педагогічна технологія».

Рекомендована література

1. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – 572 с. Розділ 5. – С.342-386.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посіб. / За ред. В.І. Лозової. – Х. : «ОВС», 2010. – 480 с. (Тема 3.9.).
4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.
5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / [Сисоєва С. О. , Алексюк А. М., Воловик П. М. та ін.] ; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

6. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002.

7. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології / І.Ф.Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2006. – 224 с.

8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

Семінарське заняття № 8

Сучасні інноваційні педагогічні технології у закладах вищої освіти

План

1. Класифікація сучасних освітніх технологій
2. Кредитно-модульна технологія
3. Інтерактивні технології
4. Multi-media-технологія
5. Здоров'язбережувальні технології
6. Самоосвітні технології

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. Виходячи з першопричини, що визначає психічний розвиток людини, визначають такі технології: біогенні, які припускають, що розвиток психіки визначається біологічним спадкоємним (генетичним) кодом (зовнішнє середовище тільки реалізує спадкоємні дані); соціогенні – подають особистість як «tabula rasa», що засвоює соціальний досвід людства, результати навчання; психогенні, коли результат розвитку визначається переважно самою людиною, її попереднім досвідом, психологічними процесами самовдосконалення.

За орієнтацією на особистісні структури виокремлюють такі групи: інформаційні технології (формування знань, умінь, навичок за предметами); операційні (формування способів розумових дій); емоційно-художні й емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних співвідношень); технологія саморозвитку (формування саморегулювальних механізмів особистості); евристичні (розвиток творчих здібностей) і прикладні (формування дієво-практичної сфери).

За характером змісту та структури освітні технології поділяють на навчальні й виховні, світські й релігійні, загальноосвітні й професійно орієнтовані, гуманітарні й технократичні, галузеві та предметні, монотехнологічні, комплексні та проникальні технології.

2. У практиці сучасних закладів вищої освіти застосовується широкий спектр освітніх технологій:

Кредитно-модульна технологія.

Інтерактивні технології (кооперативне навчання, колективно-групове навчання, ситуативне навчання, ігрові технології (рольові, сюжетні, ігри-змагання, ігри за правилами, настільні, рухливі тощо), Case-study (ситуаційний аналіз; інцидент; розбір ділової кореспонденції; ігрове проектування; навчальне проектування тощо).

Здоров'язбережувальні технології (проектування змісту освіти; раціональної організації навчального процесу; активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; формування сприятливого психологічного клімату; діагностики освітніх результатів).

Тестові технології (тестування on-line, автономне тестування, тестування-змагання (сервіс Google, Kahoot тощо), test-time, test-pazle, cloze-test).

Технології дистанційного навчання (Moodle, Dropbox, он-лайн консультація, листування).

Тренінгові технології.

Мультимедійні технології. Інтернет-технології (телеконференція, веб-конференції, веб-квест, медіа-ресурс, віртуальний музей. WEB-технології (сайт, web-сайт викладача, віртуальна модель, гіпертекст, віртуальна реальність, віртуальна гра, Moodle, Dropbox).

Здобувач має орієнтуватися в зазначених технологіях, вміти визначати їх суть. Одну з переліку зазначених технологій здобувач має схарактеризувати докладно (оформити це в письмовому вигляді).

Питання для самоперевірки

1. Назвіть інноваційні освітні технології, які є найбільш поширеними в практиці сучасних ЗВО.
2. Охарактеризуйте особливості окремих інноваційних технологій.

Творчі завдання для самостійної роботи

1. Зробіть порівняльний аналіз різних підходів до визначення сутності поняття «освітня (педагогічна) технологія».
2. Визначте спільне і відмінне у поняттях «педагогічна система», «методика», «педагогічна технологія».
3. Підготуйте мікродоповідь «Позитивні і негативні сторони кредитно-модульної технології навчання».

Семінарське заняття № 9

**Упровадження педагогічних інновацій у освітній процес
закладу вищої освіти**

План

1. Етапи впровадження інновації в освітній процес закладу освіти. Нормативно-правове забезпечення педагогічних інновацій.
2. Антиінноваційні бар'єри в професійній діяльності вчителя та шляхи їх подолання.
3. Умови ефективності впровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний процес.
4. Критерії ефективності впровадження інновацій в освітній процес закладу освіти.
5. Практична робота.

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. Розкриваючи перше питання, необхідно проаналізувати окремі етапи впровадження інновації в освітній процес, що відбивають життєвий цикл нововведення: 1) теоретичне обґрунтування; 2) розробка механізмів реалізації; 3) експериментальна апробація на локальному рівні (в окремому класі або кількох класах); 4) поширення інновації (упровадження нововведення в інших класах або навчальних закладах).

Здобувачі повинні знати, що основні напрями розвитку педагогічної інноватики регламентуються нормативно-правовими документами, що визначають інноваційну політику та інноваційну діяльність в освітній сфері. Такими документами є: Закони України «Про середню загальну освіту» (1999, зі змінами), «Про вищу освіту» (2014), «Про інноваційну діяльність», Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (1916), Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України» та ін.

Зазначимо, що вперше участь загальноосвітніх навчальних закладів в інноваційній діяльності, що характеризується їх експериментальною роботою було передбачено в Законі України «Про загальну середню освіту» (1999 р.) (ст.8, п.2).

2. Розв'язання другого питання потребує розкриття суті таких явищ, як фрустрація (від лат. *frustratio* – обман, марні сподівання) – психічний стан, викликаний об'єктивно неподоланими (або такими, що так сприймаються суб'єктом) труднощами у вирішенні значущих для людини завдань) і антиінноваційні бар'єри (психічні стани, що виявляються в неадекватній пасивності педагога, що заважає здійснювати інноваційну діяльність).

Слід зазначити, що історично все нове й невідоме завжди викликало опір людей, що пов'язано з їхньою психологією. Через такі почуття, як

занепокоєння, тривога, невпевненість; існування стереотипів індивідуальної й масової свідомості, інновації, що порушують образ життя, інтереси та звички людей, можуть викликати фрустрацію і як наслідок, у них різко негативне ставлення до нового.

Основними факторами, що призводять до фрустрації при інноваціях виявляються:

- надзвичайно швидке запровадження нововведення;
- надмірно часте введення інновацій;
- крупномасштабні (системні) нововведення;
- безальтернативні інновації.

Виокремлюють такі типи бар'єрів перед інноваціями (антиінноваційні бар'єри):

- регулятивні (виникають стосовно ініціаторів, керівництва, самого нового й часто викликають агресивну протидію нововведенню);
- організаційно-психологічні (активне неприйняття нововведення через невідповідність цінностям особистості в суб'єктно-об'єктних взаєминах);
- соціально-психологічні (реакція на наслідки нововведень, обумовлена особистісними й груповими особливостями в суб'єкт-суб'єктних взаєминах);
- когнітивно-психологічні (реакція на відсутність необхідних знань у галузі освітньої інноватики в цілому і конкретну інновацію зокрема, різні підходи, напрями в аналізі предмета нововведення; є наслідком нечутливості до новітності, що викликає пасивну протидію).

Розкриваючи питання, слід з'ясувати причини формування психологічних бар'єрів і визначити основні шляхи їх подолання. Для цього можна скористатися працями [2; 3; 4].

Для підготовки третього питання можна посилатися на матеріали докторського дослідження О. Попової, у якому визначено такі умови ефективності впровадження педагогічних інновацій в освітню практику: реалізація принципу гуманізму інноваційних процесів; наукова вірогідність та обґрунтованість нововведень; позитивне ставлення суб'єктів педагогічного процесу до інновацій; педагогічно цілеспрямована науково-методична робота регіональних органів управління зі школами; матеріально-фінансове забезпечення інноваційного процесу; професійні здібності педагога до інноваційної діяльності та психолого-педагогічна підготовка педагога до її здійснення; готовність учасників освітнього процесу до сприйняття нововведення.

3. Практична робота передбачає виконання тренінгових вправ («Хто я?», «Потерпілі в корабельній аварії», «Індивідуальне малювання», «Парне малювання», «Групове малювання», «Пластиліновий світ») для попередження й

усунення антиінноваційних бар'єрів [1, с.261-263].

Через обмеженість часу частину вправ можна запропонувати виконати вдома.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Що вивчає педагогічна психологія?
2. Визначте поняття «фрустрація».
3. Назвіть причини фрустрації.
4. Які типи антиінноваційних бар'єрів у професійній діяльності педагога можете назвати?
5. Сформулюйте умови ефективності впровадження педагогічних інновацій у освітній процес.

Творчі завдання для самостійної роботи студентів

1. Складіть орієнтовну програму впровадження інноваційного проекту в навчально-виховний процес.
2. Заповніть таблицю:

Тип антиінноваційних бар'єрів	Основні характеристики	Причини виникнення	Шляхи подолання
Регулятивні			
Організаційно-психологічні			
Соціально-психологічні			
Когнітивно-психологічні			

Рекомендована література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К. : Академвидав, 2015. – 352 с.
2. Попова О. В. Підготовка майбутнього вчителя до роботи в інноваційних закладах / О. В. Попова // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць. – Харків: ХДПУ, 1998. – Вип.8-9. – С. 63-66.
3. Попова О. В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в ХХ столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Попова Олена Володимирівна. – Харків, 2001. – 437 с.
4. Хон А. М. Психологические барьеры при внедрении нововведений в школьную практику и некоторые пути их преодоления. – Алма-Ата, 1986. – 256 с.

Семінарське заняття № 10

Прогнозування інноваційних процесів у освіті

План

1. Педагогічна прогностика як складова наукового прогнозування. Прогнозування інноваційних процесів в освіті.
2. Принципи та методи прогнозування інноваційних освітніх процесів.
3. Технологія прогнозування інноваційного освітнього процесу.

Методичні рекомендації до підготовки й перебігу заняття

1. Особливе значення для сутнісного підвищення загального методологічного, теоретичного і практичного рівня розвитку інноваційних процесів у освіті має розробка проблеми педагогічного прогнозування, оскільки дає можливість передбачити ті конкретні зміни в соціально-економічній, науково-технічній та освітньо-культурній сферах суспільства, які мають бути своєчасно, з необхідним випередженням ураховані при розробці та впровадженні педагогічних нововведень.

Алгоритм прогнозного обґрунтування *розвитку інноваційного процесу в освіті* складається з таких процедур:

1. *Передпрогнозна орієнтація*. Операції цієї процедури дають можливість сформулювати програму дослідження, чітко орієнтувати її на обґрунтування будь-якого нововведення в соціальній сфері.

2. *Створення вихідної моделі*. Дії даної процедури дозволяють уточнити параметри «інноваційного поля», сформулювати альтернативні варіанти.

3. *Побудова моделі прогнозного фону*. Така процедура дозволяє досліднику «охопити» зовнішні фактори, які впливають на долю нововведення.

4. *Пошукова розробка параметрів вихідної моделі*. Сенс такої процедури полягає у варіативному безпосередньому «вираженні» наслідків нововведення з визначенням проблем, які неминуче виникають при будь-якій інновації.

5. *Нормативна розробка параметрів вихідної моделі*. У межах цієї процедури визначаються можливі шляхи розв'язання проблем, визначених прогнозним пошуком ідеального (з абстрагуванням від обмежень прогнозного фону) і оптимального (з урахування такого роду обмежень) станів системи, в яку вводиться інновація.

6. *Верифікація отриманих даних*. Ця процедура забезпечує вірогідність розробленої моделі шляхом зіставлення її з іншими (ідеальними і реальними).

7. *Вироблення рекомендацій по уточненню запропонованого нововведення на основі прогнозних даних*.

Виходячи зі спільності структури інноваційних процесів у різних сферах людської самодіяльності, можна говорити про певну спорідненість їх «алгоритмів», що дає можливість екстраполювати досягнення освітньої інноватики в соціальній, управлінській та інших сферах па освітню галузь.

Можна виділили три блоки прогностичних операцій, які дозволяють

передбачити результати і наслідки освітньої інновації:

- ✓ перший блок – діагностичний;
- ✓ другий блок – моделювальний;
- ✓ третій блок – верифікаційний.

Діагностичний блок дозволяє педагогу вирішити питання щодо структури й організації наукового дослідження, спрямованого на визначення ефективності й перспективності нововведення. Зазначений блок містить такі операції:

Операція 1. Аналіз понятійного апарату з педагогічної прогностики: від уявлення і розуміння термінів, які використовуються в процесі педагогічного прогнозування, залежить вірогідність прогнозу.

Операція 2. Визначення об'єкту прогнозування: необхідно з'ясувати, на що слід спрямувати прогностичну діяльність і чи підлягає обраний об'єкт науково-педагогічному обґрунтуванню.

Операція 3. Визначення мети і завдань прогнозування: дозволяє правильно намітити шляхи і методи отримання необхідної для прогнозування інформації.

Операція 4. Діагностика вхідного стану об'єкту прогнозування та з'ясування причин такого становища: ці дії дозволяють сформулювати робочі гіпотези відносно майбутніх результатів прогнозування, визначити фактори прогнозного фону.

Операція 5. Обробка отриманої інформації про об'єкт прогнозування, її аналіз, систематизація і класифікація: це дозволяє оцінити вірогідність прогностичних даних.

Моделювальний блок передбачає вироблення прогнозу шляхом синтезу отриманих даних за допомогою таких операцій:

Операція 6. Моделювання з метою отримання інформації про можливі стани об'єкта в майбутньому (пошуковий прогноз).

Операція 7. Моделювання з метою отримання інформації про можливі шляхи і терміни здійснення спрогнозованого об'єкта (нормативний прогноз).

Верифікаційний блок відповідає за уточнення отриманого прогнозу і містить в собі дві операції:

Операція 8. Перевірка вірогідності отриманого прогнозу шляхом зіставлення ідеального і реального.

Операція 9. Розробка конкретних практичних рекомендацій з уточнення формування і реалізації інноваційного процесу на основі прогнозних даних.

Оволодіння педагогом технологією педагогічного прогнозування підвищує результативність створення і використання інновацій у освітній сфері.

Означені операційні блоки утворюють певний цикл. Якщо мета не

досягнута, то педагог повинен повернутися до першого блоку і повторити всі вище зазначені операції.

Прогнозування освітніх інноваційних процесів слід розглядати на трьох рівнях:

- на рівні загальних тенденцій глобальних інновацій (*макрорівень*);
- на регіональному рівні (*метарівень*);
- на рівні окремого закладу освіти (*мікрорівень*).

Для отримання вірогідних результатів прогнозування інноваційних процесів *на макрорівні* необхідно враховувати: історико-педагогічний інноваційний досвід; залежність інноваційних процесів від соціально-економічних, політичних, культурологічних та інших факторів; концептуальні засади державної інноваційної політики; прогнози різних галузей науки (філософії, соціології, економіки, психології та ін.).

Прогнозування інноваційних процесів *на метарівні* потребує, крім урахування, загальної стратегії розвитку системи освіти в загальнодержавному масштабі, вивчення особливостей регіону (області, міста, району, мікрорайону).

Визначаючи конкретні орієнтири інноваційної діяльності в регіоні, слід визначитися з пріоритетами вибору можливих варіантів загальної стратегії перетворення освітнього простору.

Такими пріоритетами можуть виступити:

- соціальна спрямованість: пріоритет надається соціальним вимогам до людини як громадянину, працівнику, члену соціальних об'єднань і спільнот;
- змістовно орієнтована спрямованість: акцент робиться на змістовому компоненті освіти;
- процесуально орієнтована спрямованість: перевага в становленні особистості надається безпосередньо процесу сумісної діяльності в навчанні та вихованні вчителя (вихователя) і учнів (вихованців);
- особистісно орієнтована спрямованість: визнається безумовний пріоритет інтересів і запитів особистості з урахуванням її самотності та можливостей, зі створенням умов для її максимальної реалізації й самореалізації.

Прогнозування перебігу інноваційних процесів *на локальному рівні* дозволяє керівникові закладу освіти, педагогам не тільки побудувати науково обґрунтовану модель запровадження інноваційних процесів у конкретному освітньому закладі, але й з'ясувати доцільність того чи іншого нововведення, запобігти ситуації «інновація заради інновації».

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть прогнозування інноваційних процесів в освіті.

2. Назвіть принципи та методи прогнозування інноваційних освітніх процесів.

3. Назвіть етапи технології прогнозування інноваційного освітнього процесу.

Творчі завдання для самостійної роботи

1. На основі соціально-економічних, політичних, культурологічних та інших факторів визначити тенденції розвитку інноваційних процесів у галузі освіти України.

Рекомендована література

1. Бестужев-Лада Й. В. Прогнозное обоснование социальных нововведений. М. : Наука, 1993. 240 с.

2. Гершунский Б. С. Прогностические методы в педагогике. Киев, «Вища школа», 1974. 208 с.

3. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX столітті : монографія. Харків: «ОВС», 2001. 256 с.

Семінарське заняття № 11–12

Актуальні проблеми освітньої інноватики

План

4. Захист здобувачами рефератів.
5. Педагогічний консиліум з актуальних проблем освітньої інноватики (у формі «круглого столу»).

4. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ)

Обов'язковим видом самостійної і навчально-дослідної роботи здобувача є індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ). У якості ІНДЗ здобувачам здобувачу пропонується підготувати реферат або повідомлення за темою заняття.

Орієнтовний перелік тем рефератів та повідомлень

1. Стан дослідженості проблеми інноваційного розвитку освіти у вітчизняній та зарубіжній педагогіці.
2. Життєвий цикл інноваційного освітнього процесу.
3. Класифікація педагогічних інновацій.
4. Закони і закономірності розвитку інноваційних процесів у освіті.
5. Реформаторський рух у зарубіжній освіті (кінець XIX – початок XX ст.).
6. Досвід упровадження інновацій у практику зарубіжних шкіл (“Будинок вільної дитини” М. Монтесорі “Школа без примушення” С. Френе, “Школа для життя, через життя” Ж.-О. Декролі тощо).
7. Провідні інноваційні ідеї освітян України другої половини XIX

століття як витoki педагогічних інновацій ХХ століття.

8. Провідні інноваційні ідеї в освіті Україні ХХ століття.

9. Досвід системних інновацій у практиці вітчизняної освіти (на вибір: авторські школи А. Макаренка, В. Сухомлинського, О. Захаренка, В. Гузика та ін.).

10. Зарубіжні інноваційні освітні заклади.

11. Інноваційні навчальні заклади України.

12. Інноваційні заклади освіти Харківщини.

13. Особливості педагогічного прогнозування в освітній інноватиці.

14. Тенденції розвитку інноваційних процесів у освітніх закладах України.

15. Інноваційна педагогічна діяльність.

16. Розвиток інноваційної культури викладача в умовах модернізації системи освіти України.

17. Інноваційна компетентність викладача і його професійний статус.

18. Підготовка майбутнього викладача до інноваційної діяльності в різних видах діяльності.

19. Професійне самовдосконалення майбутнього викладача з метою підготовки до інноваційної діяльності.

20. Кредитно-модульна технологія навчання.

21. Інтерактивні технології навчання.

22. Сучасні інформаційно-комунікативні технології.

23. Здоров'язбережувальні технології навчання.

24. Напрями дослідження проблеми освітньої інноватики у вітчизняній і зарубіжній педагогіці.

25. Організаційно-педагогічні умови ефективності впровадження педагогічних інновацій у освітній процес вищого навчального закладу.

26. Особливості експертизи інноваційності освітніх закладів.

27. Актуальні проблеми сучасної освітньої інноватики.

5. Рекомендації до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ)

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, її особливості, ступінь розробленості (зазначається, хто з учених вивчав цю проблему, які ідеї пропагував; недоліки практики сучасної освітньої практики тощо), наукова і практична значущість.

В **основній частині** визначається основний зміст проблеми. Наводиться аналіз теоретичних і практичних аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначається межі дослідження проблеми, з'ясовуються причини її недостатньої розробленості проблемні питання, недоліки практики тощо. Далі надається аналіз сучасного стану процесу, що вивчається або явища, аналізуються основні позиції. В основному розділі обов'язково подається аналіз

стану практики щодо забезпечення логіко-математичного розвитку дошкільників.

У **висновках** подаються методичні поради щодо усунення недоліків практики, висловлюються власні думки щодо перспектив розв'язання проблеми.

Список літератури має містити публікації (не менше п'яти), у тому числі за останні 5 років.

Обсяг ІНДЗ - до 20-25 сторінок. Виклад матеріалу має бути стислим, але змістовним; аналітичним за характером. Оцінка за виконання і захист ІНДЗ входить до складу підсумкової оцінки за вивчення навчальної дисципліни.

6. Контрольні заходи

Діагностика навченості здобувачів – обов’язковий компонент освітнього процесу, за допомогою якого визначаються досягнення поставлених цілей. До складу діагностики входять різні форми контролю, який означає виявлення вимірювання та оцінку знань і навичок здобувачів.

У процесі вивчення навчальної дисципліни застосовуються такі *види контролю*: попередній, поточний, повторний, періодичний, підсумковий. *Форми перевірки*: тестування, надання усних та письмових завдань, опитування під час семінарських занять, педагогічні ситуації тощо.

Форми та методи поточного контролю обираються викладачем з урахуванням обраної ним загальної методики викладення курсу, індивідуальних особливостей здобувачів і специфіки напряму їхньої науково-дослідницької підготовки.

Форма підсумкового контролю – *іспит*.

Питання для іспиту

1. Освітня інноватика у структурі наукового знання. Предмет і основні категорії освітньої інноватики.
2. Провідні теоретичні концепції світової освітньої інноватики.
3. Досвід впровадження інновацій у практику зарубіжних шкіл.
4. Витоки української педагогічної інноватики (друга половина XIX ст.)
5. Провідні інноваційні ідеї в Україні початок XX ст.
6. Радикальні підходи до розробки питань організації педагогічного процесу в середніх навчально-виховних закладах (20-30-ті рр. XX ст.)
7. Генерація творчих ідей у педагогічній теорії й практиці (середина 50-х - кінець 80-х рр. XX ст.)
8. Інноваційні процеси періоду національного відродження (90-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)
9. Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти.
10. Інноваційність як ознака сучасності. Гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів.
11. Суть педагогічної інноватики. Структура педагогічної інноватики.
12. Освітня інноватика як наука про нововведення, її предмет. Основні категорії освітньої інноватики.
13. Класифікація педагогічних нововведень.
14. Інноваційні процеси у сучасній системі освіти України.
15. Закони перебігу інноваційних освітніх (педагогічних) процесів. Принципи управління інноваційними освітніми процесами.
16. Структура і динаміка розвитку освітніх інноваційних процесів.
17. Умови впровадження інновацій у педагогічну практику.
18. Суть та принципи інноваційного навчального закладу. Інноваційний режим навчального закладу.
19. Класифікація інноваційних освітніх закладів.

20. Авторська школа як системна інновація.
21. Інноваційна діяльність педагога.
22. Особливості інноваційної педагогічної діяльності.
23. Сутність інноваційної педагогічної діяльності.
24. Антиінноваційні бар'єри у професійній діяльності педагога та способи їх подолання.
25. Управління інноваційною педагогічною діяльністю.
26. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності.
27. Викладач як суб'єкт інноваційної діяльності. Суть інноваційної діяльності викладача вищої школи.
28. Характеристика викладача інноваційного типу.
29. Структура готовності педагога до інноваційної педагогічної діяльності. Розвиток інноваційної поведінки педагога.
30. Інновації як засіб активізації навчання у ВНЗ.
31. Проблеми втілення освітньої технології у ВНЗ.
32. Предметно орієнтовані технології. Особистісно-орієнтовані технології навчання у ВНЗ.
33. Особливості застосування кейс методу при підготовці студентів до інноваційної діяльності.
34. Кредитно-модульна і модульно-рейтингова технології навчання як педагогічні інновації.
35. Методологічні аспекти організації модульно-рейтингового навчання.
36. Особливості та принципи модульного навчання.
37. Методика побудови і модульних програм. Формування змісту модулів. Умови для організації модульного навчання.
38. Інтерактивні та ігрові технології у процесі оволодіння змістом педагогічних дисциплін.
39. Технологія інтерактивного навчання у контексті педагогічних інновацій.
40. Інноваційні методи навчання у ВНЗ (групові тренінги, брейн-стормінг, метод вільних асоціацій, метод кейсів та ін).
41. Технології розвивального навчання.
42. Здоров'язберезувальні технології навчання як вид сучасних інновацій.
43. Ресурсно-орієнтоване навчання.
44. МікрОВикладання як іноваційний метод навчання студентів магістратури у ВНЗ.
45. Проектне навчання як різновид інноваційних педагогічних технологій.
46. Multi-media технології навчання.
47. Нові інформаційні технології навчання, їх характеристика. Інформація і суспільство.
48. Педагогічна прогностика як складова наукового прогнозування. Прогнозування інноваційних процесів в освіті.

49. Принципи та методи прогнозування інноваційних освітніх процесів.
50. Технологія прогнозування інноваційного освітнього процесу.

Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – 572 с. Розділ 5. – С.342-386.
2. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник / за ред. В.І. Лозової. – 2-е вид., доп. і випр. – Х. : «ОВС», 2010. – 480 с.
3. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко : навч. посіб. – Х., 2009. – 192 с.
4. Попова О. В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в XX столітті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Попова Олена Володимирівна. – Харків, 2001. – 437 с.
5. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у XX столітті / ХДПУ ім. Г.С.Сковороди /. – Харків : “ОВС”, 2001. – 256 с.
6. Педагогіка: баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. – Х. : Фоліо, 2015. – 572 с.

Допоміжні:

1. Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексєєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та ін.]; за заг. ред. акад. В.Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформ. системи, 2010. – 342 с.
2. Богданова І. М. Педагогічні інновації в школі підготовки вчителя: кінець XX – початок XXI століття: Монографія. – Одеса : М.П. Черкасов. – 2009. – 157 с.
3. Васильєва С. О. Розвиток професійного статусу вчителя : теорія та історія: монографія / С. О. Васильєва. – Х. : Вид. «Планета-Принт», 2015. – 540 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2015. – 304 с.
5. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В. Ф. Паламарчук. – К., 2005. – 417 с.
6. Педагогіка : баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / кол. авторів; за ред. І.Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – 572 с. Розділ 4. – С.304-342.
7. Попова О. В. Підготовка майбутнього вчителя до роботи в інноваційних закладах / О. В. Попова // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. – Харків : ХДПУ, 1998. – Вип.8-9. – С. 63-66.
8. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2006. – 224 с.

9. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади: монографія. – Суми: МакДен., 2011.

10. Сластенин В. А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность / В.А. Сластенин. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 308 с. – С. 10- 70; 140-152.

11. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка. – 2008. – 472 с

12. Штефан Л. В. Формування інноваційної культури майбутніх інженерів-педагогів: монографія / Л. В. Штефан. – Харків: ТОВ «ЦД «Зебра», 2012. – 350 с.

12. Інформаційні ресурси

1. <http://www.mon.gov.ua/> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України;
2. <http://www.pu.ac.kharkov.ua/> – Сайт Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;
3. <http://nbuv.gov.ua/> – Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;
4. <http://www.dnrb.gov.ua/> – Сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського;
5. <http://korolenko.kharkov.com/> – Сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка;
6. <http://www.osvita.org.ua/> – Освітній портал – освіта в Україні, освіта за кордоном;
7. <http://ostriv.in.ua/> – Освітній шкільний інтернет-портал «Острів знань»;
8. <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua/> – Офіційний сайт Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»;
9. <http://guonkh.gov.ua/> – Офіційний сайт Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації;
<http://www.gumer.info/> – Библиотека Гумер – гуманитарные науки

Рекомендації з підготовки до іспиту.

Іспит – державна форма перевірки знань, умінь і навичок здобувачів освіти, яка сприяє систематизації знань з навчальної дисципліни, стимуляції майбутніх докторів філософії до більш глибокого і міцного засвоєння основ наук.

Підготовку до іспиту слід починати з самого початку вивчення навчальної дисципліни, тобто здійснювати її систематично і рівномірно. Для цього необхідно прискіпливо, усвідомлено готуватися до кожного навчального заняття: установлювати в навчальному матеріалі смислові, причинно-наслідкові зв'язки, систематизувати матеріал в межах теми, розділу, навчальної дисципліни, використовувати прийоми логічного і механічного запам'ятовування, періодично повертатися до раніше вивченого, здійснювати систематичний самоконтроль.

Напередодні іспиту необхідно ще раз звернутися до програми з конкретної навчальної дисципліни, на її основі скласти план повторення і систематизації навчального матеріалу на кожний день з таким розрахунком, щоб останній день або частина його були відведені для повторення, узагальнення навчального матеріалу. У цей період особливого значення набуває правильна (наукова) організація розумової праці, режиму, сну і відпочинку.

Для підготовки необхідно відібрати рекомендовані навчальні посібники, застосовувати конспекти лекцій і першоджерел, скористатися консультаціями, що проводяться викладачем.

7. Критерії оцінювання

Розподіл балів, які отримують студенти здійснюється за 100-бальною шкалою

Кількісні критерії оцінювання (денна, вечірня форма навчання)

Для визначення рівня засвоєння здобувачами навчального матеріалу за різні використовують такі кількісні критерії оцінювання:

- ✓ відвідування лекційних занять (Бл) – 2 б. (0,5 б. за одну лекцію)
- ✓ відвідування семінарських занять (оцінювання усних і письмових відповідей) (Бсем.) – 12 б. за кожний ЗМ (1 б. за одне семінарське заняття);
- ✓ самостійна робота студента (Бср) – 10 б. за кожний ЗМ (2 балів за виконання одного самостійного завдання);
- ✓ ІНДЗ (Біндз) – 6 б.;
- ✓ підсумковий контроль (іспит) (Бісп) – 40 б.

Кількісні критерії оцінювання (заочна форма навчання)

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу за різні використовують такі кількісні критерії оцінювання:

- ✓ відвідування лекційних занять (Бл) – 2 б. (1 б. за одну лекцію)
- ✓ відвідування семінарських занять (оцінювання усних і письмових відповідей) (Бсем.) – 2 б. за кожний ЗМ (1 б. за одне семінарське заняття);
- ✓ самостійна робота студента (Бср) – 20 б. за кожний ЗМ (5 балів за виконання одного самостійного завдання);
- ✓ ІНДЗ (Біндз) – 6 б.;
- ✓ підсумковий контроль (іспит) (Бісп) – 40 б.

Бали за відвідування лекційних і семінарських занять складають бал за поточний контроль (Бпк):

$$\text{Бл} + \text{Бсем.} = \text{Бпк}$$

Підсумковий рейтинговий бал за змістовий модуль вираховується за такою формулою:

$$\text{Бзм} = \text{Бпк} + \text{Бср} + \text{Біндз.}$$

Максимальна рейтингова оцінка за змістовий модуль складає 30 балів

Підсумковий рейтинговий бал (Бпр) за результатами вивчення навчальної дисципліни вираховується за такою формулою:

$$Бпр = Бзм1 + Бзм2 + Бісп. = 100 \text{ б.}$$

Принцип формування оцінки за модуль та за підсумками вивчення навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою показано у табл. 1, де наведена максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач.

Рейтингова оцінка з дисципліни

І змістовий модуль				ІІ змістовий модуль				Загальний бал за два змістові модулі	Підсумкова атестація (іспит)	Разом
Поточний контроль	Самостійна робота студента	ІНДЗ	Підсумковий бал за ЗМ1	Поточний контроль	Самостійна робота студента	ІНДЗ	Підсумковий бал за ЗМ2			
денна, вечірня форма навчання										
16 б.	10 б.	6 б.	30 б.	16 б.	10 б.	6 б.	30 б.	60 б.	40 б.	100 б.
заочна форма навчання										
4 б.	20 б.	6 б.	30 б.	4 б.	20 б.	6 б.	30 б.	60 б.	40 б.	100 б.

До перелічених складників модульної оцінки можуть нараховуватися *додаткові бали* за підготовку здобувачем наукових публікацій та робіт на конкурси, участь у підготовці й проведенні наукових конференцій тощо. Кількість додаткових балів визначається на розсуд викладача, але в сумі не більше 100 балів разом з переліченими складниками модульної оцінки.

Отримана сума балів за змістовими модулями доводиться до відома здобувачів перед проведенням іспиту.

Критерії оцінювання підсумкової атестації

Оцінювання рівня знань, умінь та навичок здобувачів із навчальної дисципліни «Інноватика в галузі освіти» здійснюється за такими критеріями:

1. Оволодіння загальними концептуальними, інтегральними фаховими, комунікативними компетентностями та компетентністю відповідальності й автономії.
2. Теоретична підготовка з питань освітньої інноватики.
3. Володіння термінологією в галузі освітньої інноватики.
4. Практична підготовка (оволодіння вміннями і навичками організації та здійснення інноваційної діяльності, розроблення та впровадження інновацій у освітній процес тощо).
5. Демонстрація інноваційного мислення.

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
82-89	Добре	B	вище середнього рівня з кількома помилками
74-81		C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
64-73	Задовільно	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
60-63		E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
35-59	Незадовільно	FX	з можливістю повторного складання
1-34		F	з обов'язковим повторним курсом

Визначення балів за знання та вміння здобувачів

A 90 – 100 («відмінно») – здобувач у повному обсязі засвоїв програмний матеріал, опрацював рекомендовану літературу, вільно оперує фаховою термінологією, оволодів загальними і фаховими компетентностями повною мірою, демонструє розвинене інноваційне мислення.

B 82 – 89 («добре») – здобувач у повному обсязі засвоїв програмний матеріал, оволодів більшістю загальних і фахових компетентностей на достатньому високому рівні. Усі навчальні завдання, які передбачені програмою, виконані, якість виконання більшості з них оцінено кількістю балів, близькою до максимальної. Здобувач допускає 1 – 2 незначні помилки у відповідях або виконанні практичних завдань.

C 74-81 («добре») – здобувач достатньо володіє навчальним матеріалом, оволодів загальними і фаховими компетентностями на достатньому рівні, під час усного спілкування допускає незначні помилки з професійної термінології, деякі види завдань виконані з помилками (допускається декілька незначних помилок або 1 – 2 значні).

D 64-73 («задовільно») – теоретичний матеріал здобувачем освоєний не повністю, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять помилки, письмові роботи з 2 – 5 суттєвими змістовими помилками, у фаховій термінології аспірант допускає декілька значних помилок.

E 60-63 («задовільно») – здобувач засвоїв основні аспекти програмного матеріалу, деякі практичні навички не сформовані, необхідні компетентності сформовані на низькому рівні, аспірант невпевнено орієнтується у теоретичних і практичних питаннях освітньої інноватики. Частина передбачених програмою навчальних завдань не виконані або деякі з них оцінені мінімальною кількістю балів.

F 35-59 («незадовільно») – теоретичний матеріал навчальної дисципліни здобувачем освоєний частково, більшість необхідних компетентностей не сформовані, більшість передбачених програмою завдань виконано, але їх якість

оцінена мінімальною кількістю балів; аспірант частково володіє навичками інноваційної діяльності. Можливе підвищення оцінки за умови виконання додаткової самостійної роботи.

FX 1-34 («незадовільно») – теоретичний матеріал навчальної дисципліни освоєний частково, необхідні компетентності не сформовані, більшість передбачених програмою завдань не виконано, аспірант не володіє навичками інноваційної діяльності. Індивідуальні навчально-дослідні завдання потребують повної переробки. Студент має перескласти певні теми під час консультацій.

9. Глосарій

Освітня інноватика – галузь наукового знання про нововведення, організацію інноваційну діяльність педагогів й управління інноваційними процесами, що забезпечує трансформацію нових знань і практичного педагогічного досвіду в галузі освіти.

Освітня інновація – цілеспрямоване і кероване внесення прогресивних змін в освітню практику шляхом створення, розповсюдження та освоєння новоутворень.

Інноваційний процес – обумовлений суспільною потребою комплекс дій по створенню, впровадженню та розповсюдженню інновацій, основою якого виступає інноваційна діяльність.

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

Педагог інноваційного типу – фахівець, який готовий до глибоко мотивованої інноваційної діяльності, спроможний не тільки легко включатися в інноваційні освітні процеси, але й виступати їх ініціатором.

Інноваційна компетентність педагога – система знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує здійснення ним усіх етапів інноваційної професійно-педагогічної діяльності: від моделювання і прогнозування до впровадження нововведення.

Готовність педагога до інноваційної діяльності – інтегрована якість фахівця, що акумулює в собі професійно-педагогічні мотиви, цінності, знання, досвід, особистісні якості, які забезпечують цілеспрямоване і кероване внесення прогресивних змін в освітню практику.

Освітня технологія – педагогічна система, яка інтегрує способи та засоби організації, проведення, управління освітнім процесом, спрямовані на підвищення його ефективності через досягнення запланованих результатів з одночасним забезпеченням сприятливих умов для всіх учасників педагогічного процесу.

Педагогічна технологія – процес створення і впровадження адекватної до потреб і можливостей особистості і суспільства науково обґрунтованої сукупності педагогічних дій, операцій і процедур, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників педагогічного процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію прогнозованого результату, спрямованого на соціалізацію, особистісний і професійний розвиток і саморозвиток людини.

Інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів. Що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів.

Кредитно-модульна технологія навчання – цілісний алгоритм повного засвоєння знань та вмінь майбутніми фахівцями за структурно-інтегрованими освітньо-професійними програмами в кредитних вимірах, свідомим самостійним вибором студентами навчальних дисциплін із метою докладання максимальних інтелектуальних зусиль для їх вчасного засвоєння та модульним принципом з дотриманням психолого-педагогічних та кібернетичних вимог до навчального процесу в межах модуля, навчальної дисципліни, міждисциплінарного курсу і ступеня підготовки загалом.

MultiMedia-технології – технології інтегрованого представлення всіх видів інформації (зорової, текстової, графічної, відео, звукової і навіть тактильної, смакової та нюхової) на електронних носіях у цифровому форматі у вигляді електронного документа і відтворення його на окремому комп'ютері або на екрані за допомогою MultiMedia проектора та відповідних комп'ютерних пристроїв.

Освітні здоров'язберігаючі технології – сукупності засобів, методів, форм, прийомів організації та проведення навчально-виховного процесу, спрямованого на

здоров'язбереження тих, хто навчається: створення безпечних і комфортних умов перебування учнів (студентів) у навчальному закладі, запобігання стресів і перевантажень, установлення суб'єкт-суб'єктних взаємин учасників педагогічного процесу, забезпечення цілісного розвитку особистості.

Самоосвітні технології – технології самостійного набуття систематичних знань у будь-якій галузі науки, техніки, культури, політичного життя тощо. Це засіб самовиховання, який сприяє виробленню цілеспрямованості, наполегливості в досягненні мети, внутрішньої організованості, працелюбності та інших моральних якостей.

Попова Олена Володимирівна
Ткачова Наталія Олександрівна
Васильєва Світлана Олександрівна

Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Інноватика в галузі освіти» для здобувачів освітнього ступеня «Доктор
філософії»

Відповідальний за випуск: д. пед. н., проф. Золотухіна С.Т.

Комп'ютерна верстка:

Коректор:

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть автори

Підписано до друку _____ Формат 60х 84 1/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний. Ум. друк. арк..

Обл.-вид.арк. Зам. № Тираж примір. Ціна договірна

